

M. CL. CRNČIĆ: TRG V DUBROVNIKU.

VLADIMIR LEVSTIK:

SPHINX PATRIA.

5.

(Dalje.)

Andrej Marjan si ni najel delavnice, temveč visoko, svetlo sobo s širokimi okni, v predmestju, kjer so se križale še malo poznane ulice med vabljivimi skupinami novih, koketnih vil. „Morda ne ostanem dolgo v Ljubljani,“ je sklepal na tihem. „Prišel sem pogledat naše življenje, in tudi zato sem prišel, da bi delal. Toliko časa počakam tu, da spoznam kar se godi in pripravlja, in da se pozdravim z ljudmi. Odvadil sem se jih, in zdaj me zanimajo kakor tujci. Nato pa — o, nato povežem tube in čopiče, pa se skrijem kam v gorenjsko vas; do jeseni počakam na kmetih.“

Njegov oče je bil uradnik, Andrejev domači kraj pa zategadelj nikjer in kjerkoli. Poznal je domovino po vseh okrožjih njenega jezika; tudi lepota njenih pokrajin se je razgrinjala pred njim očitna in razodeta, kjerkoli jo je nahajal. Vedel se je navdušiti za mehko liriko Savinjskih polj, za sramežljivo duševnost Dolenjske, za strogo solčnost kraškega brda ne manj kakor za skromno velikolepnost morske obali, kadar je hodil po istrskem obrežju in se mu je pred nogami razbijalo hrepenenje Adrije s svojo večno rapsodijo. Toda Gorenjsko je ljubil z ljubeznijo do neveste.

Če se je spominjal razprave, ki jo je čital nekoč v tistih letih umetniškega preporoda Evrope, ko se je lepa razmajanost vseh duhov pojavila v bujni povodnji estetskih raziskavanj — kako da zemlja ustvari dušo svojega ljudstva, in je mislil narobe, kako morda tudi duša človekova spoznava

svoje hipno lice zdaj tu, zdaj tamkaj v črtah in barvah ljubljene pokrajine, je nahajal v Gorenjski nesmrten in neposnemljiv izraz slehernega utripa svojih čustev, vsakega zanosa svoje misli. Tu je bila pobožna zaglobljenost v dolinah z obrezanimi bregovi, v prečudnih ovinkih ozkih, vedrih rek; tu — posebnosti značaja v legah zarjavelih vasi in v jasnih, zaokroženih oblikah dreves, stoječih zase ali v skupinah; tu mirne sanje, bele cerkve med zelenjem griča in med sinjem s strmčimi oblaki; tu — strogi spomin resničnosti, misel o času in napredku, v sledovih koles na kameniti cesti, v žvižgu lokomotive na viaduktih, v odmevanju grmečega vlaka pod gorskimi stenami, v dimu fabrik sredi pastirske idile, v jeku hlodov na žagi, v pestrem kozmopolitstvu letovišč; tu bajno demonstvo pogleda v lastno dušo, mirno ali razburkano, v jezeru zlatem od zarje, modrem, zelenkastem ali črnem po času dneva in po licu neba, kadar je počivalo ob rahli igri božajočega diha, ali kadar je pljusalo v burji, ali kadar je vabilo v smrt in goltalo pod turobnim zibanjem polnočnih vetrov; tu si bila ti, osamljenost ponosa, z veseljem in z brezupnostjo, v pogledu z gorske visočine! Andrej Marjan je gledal trudnost gora in dolin, v pripalici žarkov poldneva, upe mladosti v pomladnem preporodu, zadovoljnost moža v zlatih njivah poznoletja, pokoj starca v zimski zahaljenosti, in je čutil misel ljubezni, ko mu je govorila iz veseljstva obdajajoče krasote, kakor da je tu in tamkaj počivalo hrepenenje ženske, ki bi jo ljubil. Sredi baje-

slovnega sveta, neznamen in velik obenem, krepak v oholem poštenjaštvu, ostuden v robstvu alkohola, nizek v izdajstvu materinščine in vzvišen očak s svojo tisočletno, vek za vekom iz istih grud porojeno modrostjo, pa je stopal človek domačin, z vsemi grehi obtežen, z vso krepostjo obdarjen.

Že davno je bila Andrejeva navada, da je ponenadoma zapuščal mesto in se zatekal pod planine. In kadar se je čutil tukaj samega, čisto samega, tako da so se zdele pretrgane celo tiste netelesne niti spominov in razmer vežočih duš z znanci, pa je pritegnil dih v naročju prirode kakor žejno dojenče, ko se mu ustnice dotaknejo posvečene polti materinskih prsi, se mu je nalivalo srce s paganskim češčenjem, z razburjenjem svetotajstva, z vročim trepetanjem nad. Zdelo se mu je, da moli k domovinski zemlji:

„Ničesar ne zmoremo preko tebe, zemlja očetov! Vse svetle himne so v tebi zakopane, epopeja prošlosti in bodočnosti, drame vseh usod, vse strasti, vse radosti in bolesti; mi, minljivost, mislimo, da gledamo večnost in neskončnost, in ne spoznamo, da razsipa vse, kar smo in kar živimo, neizpraznljivi rog tvojega bogastva. Ti, Arkadija, si rodila prvega, ki nam je zapel ljubezen in mehko; izbruhni zdaj titana gromonosca, ki zapoje srd in moč!...“

Malokdaj si je upal priznati, kar je vedel natihem, v podzavestnih globinah duše: da se prihaja poizkušat v deželo svojega hrepenenja. In da trepetaje čaka minute, ki mu napove: Dovolj si čist in krepak, dosežena je mera popolnosti, tvoj je prstan tajne zaroke, ki odklene bajko, da jo spoznaš in ovekovečiš. Kakor nobeden, si sovražil zemljo svojih dedov; ljubil si jo, kakor nihče nikoli! Ti si poklican, da ustvariš na nji razodetje najdovršenejše lepote, preko časa in ljudi; poklican si, da na njenih grudih venčáš njo in sebe v slavo dni, ki so, in dni prihajajočih...“

Neopredeljeno vabljenje mu je pravilo, da je ura prišla; zato ga je navdajalo slovesno pričakovanje. Dobro je hotel porabiti svoj čas; dati prej odpočitka duhu in telesu, obogatiti srce, navzeti se moči in veselja vseh ljudi naokoli, napiti se iz njih močnih duš kakor vampir, darovati si vsakatero naslado, žrtvovati naravi stvariteljici vse, česar koli se ji zahoče.

„Credo in Artem unam, solam aeternam!“ je govoril sam pri sebi. „In blagor mi, da sta mi eno, umetnost in domovina; gorje bi bilo, če bi se sprli med seboj!“

6.

Ti naklepi so ga obvladali že prvi večer v Ljubljani; tako se je zgodilo, da ni utegnul mnogo zahajati med znance. Priprave, lepe misli, božajoča sanjavost razpoloženj, vse to je klicalo po samoti. Peti dan, ko mu je Večaj prinesel vest, da budi njegovo samotarstvo čudne pravljice o vzrokih, in da govore zli jeziki z vso gotovostjo o zaljubljenosti, melanholiji in skrivnem pijančevanju, je smehljaje obljubil, da bo popoldne v kavarni, odkoder se napravijo k sestanku zaradi nove umetniške razstave.

„Zakaj sem mu dal besedo?“ se je hudoval nad seboj, ko je odhajal. „Včasih sem krotak in poslušen kakor dete, vedi vrag, počemu? In Večaj, ki je opazil, kako rad sem mu obljubil, bo prav zato še jezen name. Če misli Umetnina, da ne vem, kako me sovraži! Vsi me mrže; zakaj? In vendar, zanimiv je položaj: biti sovražen, a vplivati na vse. Kaj je v meni takšnega, da se boje? Samo strah uči sovraštva, nikdar ne zaničevanje...“

V kavarni je bilo še malo ljudi, in nikogar od napovedane družbe. Zabuhlo dekle je pometalo pod stoli; pred kuhinjo sta slonela dva natakarja, zadiraje se drug nad drugim. Blagajničarka se je smejala z dvema oficirjema v novih sivih uniformah, ki sta ji govorila z objestnimi, nosljajočimi glasovi. Ob podolgasti mizi, tam kjer gre zunaj ulica za samostanskim vrtom, je sedel debel, zagorel tujec z damo v popotni toaleti; govorila sta angleški, in vsa kavarna se je radovedno ozirala na njiju.

Marjan si je izbral samotni prostor pod ogledalom, od koder je imel udoben razgled po gostih in skozi okna na dveh straneh. Solčna luč je lila v valu preko zaves; žarki so se lomili v brušenih robovih ogledala za slikarjevimi hrptom in so mu padali v pisanih šopih po časopisu. Zakuril je papiroško, odložil novine, in kmalu bi se bil ob srebanju dišeče kave izročil prijetni opoldanski lenobi, da se mu ni pridružil majhen človek srednjih let, v črni suknji in z duhovniškimi kolirjem.

„Bog daj, gospod Marjan!“ ga je nagovoril s pokroviteljskim glasom. „Torej ste se vendar spomnili domovine? Saj dovolite? Prijetno bi mi bilo (pokramljati z razvitim, takorekoč evropsko naobraženim človekom... Da se me ne spominjate? Doktor Mazelj!“

„Ah, vi!“ je zategnil slikar potrto. Že pred leti se mu je studilo ploščato, vohunsko obličje sobesednika, ki je imel nekaj nesnažnega v ce-

loti svoje zunanosti, dasi je bil skrbno umit in obrit. Kakor da bi vedel naprej, je Marjan pogledal pod mizo; in res: okrogel trak je visel doktorju od rumenkaste nogavice na široki, brezoblični čevlji.

„S čim vam smem postreči?“ je vprašal suho in nestrpno.

„Z ničimer, Bože mili!“ je vzkliknil doktor Mazelj. „Kdo bi vas takoj oblegal z zahtevami in prošnjami? Pokramljat sem prišel, ali nisem rekel? Dolgčas je človeku v tej vročini; vi ne čutite, kako se misli sušé? In kaj še bo, ko napoči rožnik ali srpan... Kdaj ste prišli, včeraj ali danes? — Ni mogoče; kje ste tičali doslej? Pa ne, da bi zahajali v drugo kavarno? Da, kavarne! To, veste, je zanimiva reč: vsi naši umetniki — o vas ne govorim, vi ste izjema, kaj ne da? — tiče od zore do mraka v kavarni. Bog se usmili mrtvega pokolenja! Ljudje prihajajo in odhajajo; zunaj sije solnce, kipi življenje, — ti pa žde in premišljujejo in kurijo tobak. Vsa naša umetnost je zastrupljena po kavarnah. Vzemite pesem: po kavarni diši! Roman: v kavarni je napisan. Dramo: markerska filozofija! Slike...“

„Recite rajši naravnost, da je bil tudi Strnadov spomenik modeliran v kavarni!“ je menil Marjan hladnokrvno.

„Vi se norčujete?“ se je užalilo doktorju. „Jaz pa mislim za resnico! Recite mi, ali ni narod, ki ima takšne umetnike, v vsakih razmerah kolikortoliko izgubljen? Resni ljudje, izkušeni možje, gospod Marjan, se ne utegnejo zanimati za umetnost; toda mladina! In zdaj premislite, kakšen steber bodočnosti mora biti naraščaj, ki se napaja z malodušno indiferentnostjo modernih umetnikov naše dobe? Zdrave hrane nam dajte, za pet ran božjih!“

„Ali je umetnost zastrupila vašo dušo?“ je vprašal slikar kratko. „Ali ste še zdravi? Saj ste se morali baviti z njo, da se je tako razkrinkala pred vami?“

„O, jaz sem zdrav in neokužen!“ je vzkliknil doktor Mazelj, napol z začudenjem, napol samozavestno.

„Hvala vam! Tako upam zdravja in dolgega življenja za vse tiste, ki ne razumejo umetnosti. Kdor pa jo razume, ima pravico do nje in ona do njega; če mu naprti kugo, je njegova prva pravica in najsvetejša dolžnost, da jo sprejme z veseljem.“

„Ah, menite?“ se je začudil duhovnik. In že se je Marjanu oglasil dvom:

„Ali nisi lagal? Tako sunkoma si rekel; kaj, če ni resnica? Zakaj govoriš, zakaj slačiš srce pred nečistnikom?“

Z nevoljo se je okrenil k sobesedniku:

„Kje stoji zapisano, da naj hodi umetnik molzt kanaljo in dobro ljudstvo za svoje ideje? Kaj morete očitati naši umetnosti? Kvečjemu, da ima slaba dela. Knjiga je dobro pisana ali zanič, slika — dobro slikana ali ponesrečena. Vsebina je važna v časopisih, brošurah in predavanjih za maso; sicer pa je forma vse. In kar bi očital — saj vi mislite predvsem literaturo — knjigam, ki pravite, da so škodljive v svojem indiferentizmu, je to, da ubita moč pisatelja ni zadoščala v silno predočenje snovi. Res je; in zakaj živite z mrtvim pokolenjem literature? Povem vam naprej: To je pohujšanje, da literatura ni več eleganten šport, nego resen stan, primoran proizvajati za denar, česar ni mogoče oceniti kot delo. In vsaka ljubezen, ki je za vsakdanji kruh in za podplate na čevljih, spada naposled v bordak. Premalo vas je, da bi redili svoje umetnike; da jih pa imate zunaj sebe, ne živih z živimi, ne mrtvih z mrtvimi, — je greh vse črede v njeni celokupnosti. Ali hočete slišati, da umetnik ne more dihati brez razkošja? Ne mislim po vaše, drugo razkošje mislim. In da bi moral stati v sredi vrvenja politike, gospodarstva, napredka, družabnih zvez? Kako naj stoji, ko si je družba napravila iz umetnosti kloako izpod nižin proletarijata? Vam je za to večno goljufijo in Potemkinovo vas: da se ohrani fasada, pa makar če je hiša brez stopnic; zato tirjate in tirjate in se zgražate nad beračijo, kjer ste bili sami tatovi. Morda hočete reči: naša umetnost je sramotni madež naroda? Priznavam, sram vas bodi, res je tako!“

Doktor se je neverno nasmehnil:

„Nisem vas hotel razjeziti, verjemite mi; in vendar...“

„Nad čem se še izvolite zgražati?“ je vprašal Marjan naglo. „Morda nad brezdomovinstvom umetnikov? Saj ste tudi to skovali zadnje čase! Vsi ste raztrgali svoja oblačila, ves papir ste zapackali s farizejstvom, in paglavec v izobraževalnem društvu na kmetih, ki čita jeremijade, si mora predstavljati v umetniku pijanca, ki bruha cviček in žganje na kranjski zemljevid.“

„Nikakor ne!“ se je uprl duhovnik. „Kar se tiče tega, da ste umetniki odpovedali domovini kredit, se strinjam z vami. Tudi svinja, če bi mogla, bi se uprla temu, da mora dajati salo in klobase človeku, ki je ni pital od svojega.“

Marjanove nosnice so jedva vidno vzdrgetale.

„Čudim se vam, prijatelj,“ je dejal počasi in z nenavadno tihim glasom, „da rabite takšno primero za lastno nespamet. Tudi vi ste pisali: kritike in filozofijo romana, če se ne motim; in dasi so bile klobase zanič — pamet visi na križu, tudi vi ste ji zabili svoj žebelj v telo... Vstanite, prosim!“

Doktor je poskočil ter pogledal po svojem stolu:

„Da, prosim... In kaj zdaj?“ je dodal osuplo.

„Zdaj — idite, če vam je prošnja vredna usluge. Sicer se mi utegneta razjokati, zakaj slikamo vodnjake tako, da se ne vidi voda in žabe, ki plavajo na dnu; a v to vam nisem na razpolago“, je izjavil slikar prijazno in se je z vnemo začital v jutranje brzojavke, še preden je Mazelj izginil.

Ko se je začutil samega, je naslonil glavo v obe dlani.

„Kaos brez jasne ceste... Krasota je in strah obenem, da se znajdeš namah pred veliko nalogo, spoznaš v nji nalogo svojega življenja, pa se zaveš, da ti je neznan, kaj zahteva od tebe, neznan, kako jo pritiraš do konca. Edino, kar ti je dano na pot, je hrepenenje in volja ustvariti delo, ki je v tebi; ali je morda to edino, vse drugo pa dim, ki si ga domišljaš? Poizkusi verjeti; videl boš, da je neverjetno. Morda je prav zaraditega res? Kolikrat si že doživel, da je bilo najneverjetnejše — najbolj gotovo!“ je premišljal sam s seboj. „In kako važna, kako usodna so pri vseh teh rečeh razpoloženja! Patos človeštva utriplje v tebi, ne pa življenje poedinca, stoinsto rodov je zbralo svoj najboljši

sok, da si se rodil med tisoči — glej, in roko-delec ve ob vedrem in ob grdem vremenu, kaj mu je storiti, vesel in žalosten hodi svojo pot, dočim se smeje in kremži pred teboj obraz vseh reči zgolj od tvojega lastnega razpoloženja. Kako sem se vozil v Ljubljano, o Bog! Stavim, da sem spotoma že premišljal, ali se naj ne vržem pod kolesa; zanimiva reč, umetnost kot Ana Karenina... In vendar, kakšna radost je padla name še tisti dan kakor iz oblakov! Odtlej — neprestano zibanje razpoloženja, in hrepenenje — edino, kar stoji v nestanovitnosti; toda enkrat te dvigne do oblakov sreče, drugič te potisne v zunanjo temo, kjer je jok in škripanje z zobmi in vsa umetniška mizerija. Vedi vrag: ali smo samo mi takšna lirski pasma, ali se drugje zaklepa vzrok, da sem že videl umetnike, ki so živeli kakor drugi, neomajani, mirni in stalni, in vendar ne slabši od nas? Toda saj sem bil drugod tudi jaz drugačen; le v domovini je tako, da sam sebe ne spoznaš. Med drugimi visiš in se stresaš pod njihovim vplivom, kakor da nisi več od celice v živem organizmu. In vendar se zdi, da grešiš, ko se ne zakleneš v svoj hram in ne zapahneš duri, da bi molil svojega boga na tihem: tako nesnažno veje od ljudi. Vsi so si tako nesramno bližnji, razlivajo se drug v drugega kakor strup med strup; vse dalje in globlje ti vidijo v dušo, in če ne zmored, da bi hodil neprestano zapet od vratu do peta — samo hip, pa storí tak dotikljaj, da drveniš kakor ptič pred modrasom. Zdi se, biti mora v nečem svoboda nad umetnostjo in nad domovino, vsemu prijazna, od ničesar ne odvisna, svoboda, ki hoče, da jo iščeš in najdeš, dasi je menda kakor kal, ki poganja na dnu tvojega lastnega srca. Kako ti je ime, svoboda?“

(Dalje prihodnjič.)

MILAN PUGELJ:

SPIRITUS FAMILIARIS.

I.

Spiritus!“ — je zaklical mladi kipar Cinar, ko je vstopil zjutraj v svoj začasni atelje, ki mu ga je postavilo mestno županstvo v ta namen, da izvrši v njem kamenit spomenik in proslavi tako žrtve že pozabljenih ljudskih nemirov. Na pragu je obstal, se oziral po stenah in kotih in zavijal od zunaj na znotraj in narobe od znotraj na zunaj svojo kuštravo črno brado.

„Familiaris!“ — je odzdravil tako privajen in okrog trideset let star suh možic, ki je držal v roki dolgo brezovo metlo in bolj kadir kakor pometal.

„Ali je še ni?“ — je vprašal kipar in gospodar.

„Tako je!“ — je važno odvrnil možic.

„Kako?“ — se je hipoma raztogotil vidno čemerni prišlec.

„A“ — se mu je čudil možic, obstal sredi prostora, se izkušal opirati na šibečo se metlo, obrnil vanj svoj suhi, rjavi in drobni obraz s tenkim in skoro ostrim nosom, uprl svoje sive in majhne oči v njegove in skomiznil z ramami; „ni je!“ — je povedal, kakor bi sam obžaloval.

„Če prej pride, kakor se vrnem, reci, naj me počaka!“

Kipar je odšel, možic je vrgel brezovo metlo ob steni na tla, sedel na nizek zaboj blizu kamenite in nadnaravno velike figure, ki je bila videti nekakšna boginja junaštva, gledal v njen resni in umetniškopravilni obraz in se pričel sam s seboj in nazadnje tudi z njo pogovarjati.

„Vse je narobe na svetu!“ — je pravil in vzdihoval. „Meni je na primer ime Pavle, pa mi pravijo Spiritus! Jaz sem čevljar, pa pometam takele hleve! A“ — je zamahnil z roko mimo obraza in pljunil predse. „Tudi s tabo ne bo nič, baba!“ — se je obregnil nad kipom. „Zna Cinar, dobro te je spravil skupaj, presneto na okroglo in na debelo in po junaško! Ampak, vprašam te, komu boš pa služila, komu boš pa delala veselje? Tam boš stala kje sredi starih hiš, pa dolgočasila sebe in druge po volji božji!“

Zunaj pod oknom je zašumelo žensko krilo, Pavle je skočil na noge, oprijel zaboj, ki je sedel do zdaj na njem, in ga nosil nekako nevede po prostoru, vrata so zacvilila, ključavnica se je zganila in na pragu se je pojavila lepa in mlada gledališka igralka.

„Kje je gospod Cinar?“ — je zažgoleda in oprijemala z desno roko kljuko in z levo svoje temno krilo, izpod katerega je gledalo dvoje silno ljubkih in prijetno okroglih nožic.

Pavle je snel z glave ozkokrajen in pomečkan klobuk in se z nerodnim zabojem v roki okorno priklonil.

„Takoj bo tukaj, takoj!“ — je naglo povedal, odložil na mestu zaboj, pobledel in takoj nato zardel v suhi obraz, hitel k steni, potegnil rjavo in ponekod raztrgano plahto z rožnatega divana in razmaknil vrsto kiparskih stojal, ki so ovirala prihod do udobnega sedišča.

Igralka je bila jako lepe postave, vsa polna je bila in kipeča, las je imela naravnost ogromno in zlatih, in zdaj, ko je prihajala menda z nagle poti, je v mlečnobela lica silno lepo rdela in gorela in žarela. Sedla je na divan, popravila širokokrajni klobuk in se obrisala nemara iz navade z robcem okrog ust.

„Takale usta!“ — je skoro naglas izpregovoril Pavle, slonel ob kolenu kamenite junakinje in gledal došlo gospodično.

„Kaj ste rekli?“ — ga je vprašala, ko je čula njegovo mrmranje, a ničesar ni izvedela.

„Sem mislil,“ — je počasi pričel Pavle — „da se drži divana prah in da bi se prijel ta prah vaše obleke! Da! Škoda je! Tako sem mislil!“

„Ali vi kar tako snažite in pometate take prostore“ — se je mimogrede zanimala gospodična, — „ali kaj ste vi?“

„Jaz?“ — se je začudil in do malega vznemiril Pavle in takoj zopet upokojil. „Aha!“ — si je opomogel. „Jaz, vidite, sem čevljar! Tudi v šolo sem hodil, v prvo gimnazijo, pa nisem bil zato. Nič mi ni obtičalo v glavi, kakor bi imel veter v možganih. Saj sem se učil, pa je pihnilo in nič nisem vedel, kaj sem se prej učil. In tudi tisto sem že takrat mislil: čemu latin-

ščina? Kdo se pa meni pri nas po latinsko? Vidite, zavoljo tega — —“

„Zakaj pa pometate, če ste čevljar?“ je vprašala igralka.

„Poglejte, no“ — je razložil Pavle in se lovil z besedami — „veste, prijatelji smo. Jaz in Bronič — pisatelj je on, vsak ga pozna po imenu — stanujeva takorekoč zaeno. Pod streho sva, Križevniška ulica, številka petdeset. Jaz spredaj v prvi izbi, on v drugi večji in svetlejši. Prijatelja, razumete, dobra znanca sva, pa si pomagava!“

Pavle je še vedno slonel ob junaškem in kamenitem kolenu, gledališka igralka se je poravno smehljala, kakor bi zasačila njegove misli in besede na krivih potih, skozi visoka in široka okna je sijalo jesensko solnce in se upiralo z vso silo v kamenito žensko, da se je svetlikal beli marmor, kakor bi obstojal iz samih neznatnih in iskrecih biserov.

„To se pravi“ — je popravljal Pavle svoje besede in se praskal z levico po licu. „Gospod Bronič, tako vam povem, včasih sede za mizo, vzame pero, prične pisati, a takoj neha, odloži in vstane. Mimo mene gre proti izhodu in ko ga vprašam: „Zakaj pa tako, gospod sosed?“ — prejmem odgovor: — „Nišem razpoložen, štimunge manjka!“ — Tudi jaz, no, kajpada — včasih nisem, da bi kaj resnega napravil. Zato vidite, zamenim delo, takole — a — spreobrnem!“ —

Pavle se je naenkrat neprijetno zmedel, ker se je pričela gospodična na ves glas smeјati. „O — o,“ — je vzklikala in z glavo je kimala, kakor bi ji omagovala — „ta je pa dobra, to je pa imenitno! Čevlji pa štimunga! Hahaha — o hahaha!“

Pavle se je najprej tako opravičeval, da je krilil z rokami okrog obraza, kakor bi zavračal krivične besede, nato je preišljeval in po daljšem presledku počasi razlagal.

„To se pravi!“ — je pričel. „Aha! Če ni človek razpoložen, je konec. Vsega konec! Mesto čevlja bi lahko napravil klobuk! Skoro tako je, da! Naš gospodar, no, pogledjmo! Pride zjutraj, pogleda in vpraša: „Ali je še ni?“ — To se pravi: nima razpoloženja, drugo misli. Ste razumeli?“

Gospodična se je še vedno smeјala, in ko se je pomirila, je rahlo privzdignila krilo do srede meč in ponudila nogo.

„Čevlje mi napravite!“ — je velela vsa zasopljena, „toda v razpoloženju!“

„A“ — se je nenadoma razveselil Pavle, hitel s kota v kot, našel obrtan risarski popir, odrezal od njega bel trak in se bližal med nizkimi zaboji in višjimi in nižjimi kiparskimi stolji rožnatemu divanu in lepi igralki. „Prav tako, dobro tako! Pa pomeriva!“

Pokleknil je pred njo, jo nalahko in previdno sezul, ovijal popirnati trak krog njene male, skoro otroške noge, ga nategoval, privlekel nazadnje iz žepa staro in obdrgnjeno listnico in ga spravil vanjo.

„Takoj bom pričel!“ — je obljuboval in štel na prste. „Jutri, pojutranjem — takole v četrtek — no, v soboto — takrat bom prinese!“

Zunaj so se začuli koraki, Cinar je vstopil in Pavle se je poslovil in odkorakal počasi proti mestu. Zamišljen je bil, ker ga je slučaj, ki se je ravnokar pripetil, čudno zamamil. Kako se vse to suče v življenju in obrača! Kdaj je sploh mislil, da bo držal v svojih rokah tako lepo in majhno nogo, da bo delal zanjo kakor veliki in gosposki mojstri! Davno so ga že minile take sanje o bodočnosti in o lepših časih, ki pridejo tuintam kakor sredi zime južno vreme. Tudi ni bilo pametno, da bi se udajal takim razmišljevanjem. Nekoč, pred tremi ali štirimi leti se je napil in takrat je pustil zadnjo službo in zadnjega mojstra. Opravičenega se je čutil, da se je postavil po robu. Da bi se takole gospodarilo z njim, kakor ravna burja z jesenskim listjem! In bi se mu jemalo prostost kakor jetniku! Nič tako, kakor ti hočeš, ampak tako, kakor zahtevamo mi! Tisto, kar ti misliš, ne velja, kar mi mislimo, to je vse! Najbolje je, da molčiš. Na vse, kar se ti reče, naj bo prav ali narobe, pritrđi! Prikimaj, ubogaj, pa konec! Šel je in se osamosvojil v podstrešni izbi, Križevniška cesta, 50.

Prej je kazala bodočnost bolje, pa je bilo življenje slabše, zdaj se je življenje izboljšalo, a bodočnost se je zelo zameglila in izpridila. Prostosti je bilo dovolj in ni ga bilo na svetu gospodarja, ki bi režal nad človekom, ukazoval ali zbadal in zmerjal. Če se je človeku ljubilo delati danes, je bilo prav, če ne, je odložil posel na jutri. Prvega je bilo treba preskrbeti par kron za stanarino, drugo je prišlo samo od sebe pod roke. Sosed Bronič je dal staro obleko, gospod Cinar groše za kosilo in večerjo, pa je teklo življenje brez skrbi in težav dalje. Ali na današnji dan se je pripetilo nekaj lepega. Pride ti na lepem vesela, zala gospodična, nalahko privzdigne svetlo krilo, pa ponudi majhno in ljubezno nožico.

„Na, čevljarček, pomeri!“

Pavle se je pričel sam sebi smehljati, enakomerno je stopal dalje in zašel na čisto drug konec mesta, ne da bi vedel in opazil. Ko se je ozrl okrog sebe, se je naglo okrenil, korakal nazaj v sredino mesta in stopil tam v prodajalno k znanemu usnjarju.

„Kakšno usnje je pri tebi najboljše?“

„Ali za nevesto?“ — se je pošalil prodajalec, in Pavle se je takoj pogreznil v premišljevanje. Taki lasje, kakor bi se samo solnce zapletlo vanje, take oči, kakor bi zrastle z najlepšimi poletnimi rožami vred sredi polja, taka lica, kakor bi se spojila mak in lilija v eno samo čudodelno cvetico, taka rast, kakor jo ima neznanu drevo na nebeški gori, — to — bogme! — bi bila nevesta! Tik ženina bi šla, kakor gre mimo oči v sanjah vsa zlata in neznanu devica, ali kakor bi se zibala bliščeča pšenica, če bi zapustila njivo, pa bi se priklanjala po svetli cesti dalje proti solncu. Ne ve se, ali je slajše nebeško veselje izveličanih krščanskih duš, ali med in poljub takih jagod, kakor so nevestine ustne.

Pavle sam ni vedel, kdaj in kako je odnesel usnje iz prodajalne na upanje in na obljubo, vse tako v odsotnosti duha je počasi prigomazil in priromal v svoje podstrešno stanovanje, odložil zavoj na staro in čudno progasto in črivo mizo, potegnil od stene trinogati stol, sedel nanj in prišaral predse enako trinogato in nekoliko višjo mizico z različnim orodjem. Brskal je med njim, jemal v roke zdaj šilo zdaj kleščice, ogledoval, poizkušal, pilil in brusil, izbral majhno in neznanu kopito in se pričel rahlo in veselo smehljati.

„Takale noga!“ — je ponavljal — „Ha, bratci, Bog daj, da jo vidite — tako nožico!“

In takoj, še predpoldne je opasal temnozelen in smolast predpasnik in pričel z delom. Sključen je sedel pod oknom, pokašljeval, včasih v stran pljunil in se dvakrat za povrstjo razjezil nad sosedom, ki je po njegovih mislih preglasno mrmral v sosednji sobi in tudi pri hoji iz kota v kot pretežko in preslišno prestopal.

„Gospod Bronič!“ — je zaklical. „Brez zamere! Misliti moram, pa ste me zmotili! Zblo-dilo se mi je, pa sem vbodel na nepravem kraju!“ In čez nekaj časa: „Gospod Bronič, pomirite se! Mesto po žebličku, pa sem vdaril po palcu!“

II.

Drugi večer je zmanjkalo v svetilki petroleja, Pavle je upihnil, se pretegnil na nizkem stolu in čutil, da ga je zabolelo v križu in po-

čilo v njegovi hrbtenici. Malo je pomislil, pa so misli z bolečino enako naglo odbežale. V sosedovo izbo je stopil, kjer se je še dalo razločiti v večernem mraku, da leži sosed na postelji in gleda v strop.

„Ali je v vaši svetilki še kaj petroleja?“ — je vprašal.

„Nič!“ — je odgovoril slabovoljno Bronič.

„Jaz bi ga potreboval!“ — je pojasnil Pavle, in Bronič je odvrnil v enakem tonu: „Jaz tudi!“

Kadar je gospod sosed tako govoril, takrat ni bilo nič ž njim. Razjezil se je nad vsako malenkostjo, pričel premetavati knjige, da so frčali po sobi posamezni listi kakor beli ptički, nazadnje je začel zmerjati in psovati vso Evropo z najnedostojnejšimi prilastki. Takrat, ko je Pavle odhajal, je kričal ravno: „Kultura, ti prekleta kultura“, s postelje je vstajal in prvo knjigo je zalučil preko sobe proti oknu.

Zunaj je bil miren jesenski večer. Luči so že gorele po mestu, mraza ni bilo, mladi ljudje so hodili paroma po lepših in širših ulicah, vozovi tramvajske železnice so se svetili od daleč, kakor goreči snopje.

Pavle je korakal počasi po cestah in naltel na večjem križpotju na svojega starega znanca Matijo Pogačarja, ki je bil nastavljen pri gledišču za to, da je obtrgaval posetnikom že kupljene listke in tako skrbel, da ni ušel nihče brez pravice skozi vrata.

„Poglej ga!“ — se je razveselil Pavle in se domislil, da mu je plačal nekoč Matija za vino. Tudi Pogačar se je zasmel. „Vidiš ga mojstra!“ — je dejal. „Kadar grem po ulicah, pa vedno gledam, kje se je odprla nova delavnica, in kje visi na zeleni deski tvoje ime! Kaj si se pa potajil?“

Pavle si je dobrovoljno mislil, da je znanec Matija kratkočasen, kar po njegovo je zasukal svoj korak in odšel ž njim dalje po ulici. „Jaz sem se oženil!“ — je povedal Matija, in Pavle je zinil od začudenja.

„Vrag te previhal!“ — je vzkliknil, ko se je načudil — „Poglejmo ga Matijo! Gre, pa se oženi! Kar takole, — tebi nič, meni nič, — oženi se!“

„Vidiš ga!“ — ga je zbodel Matija. „Kje si pa obtičal s svojo pametjo?! Dandanes to nič ne pomeni! Če hočeš, pa si v nedeljo zakonski mož!“

„A,“ — se je zasmel Pavle — „ta je pa lepa! Če hočem, praviš, pa sem v nedeljo zakonski mož! Pa si res prebrisan, prijatelj Matija!“

Prišla sta na Pogačarjev dom zunaj v nizki zidani hiši v predmestju, in Pavle je skrivaj ogledoval drobno in spretno ženico, ki se je sukala po beli sobi.

„Presneti Matija!“ — je dejal, ko se je ponudila prilika, in sta bila za hip sama, — „pa je res zala!“ — In čez nekaj časa je namignil: „Nekaj bo!“

„Sin bo!“ — je pritrdil Pogačar. „Če Bog da zdravje — tja za božič ga bomo pa kupili!“

Pavle je premislil in vse te razmere in prijateljevo ravnanje se mu je zdelo tako izvrstno in imenitno, da se je pričel od same zadovoljnosti in ugodnosti tolči po suhih kolenih in na ves glas smejati. „Tale Matija, tale sapramenski Matija, tale pa zna še več, kakor delati točo. Le premislimo ga! Oženi se takole, za božič pa kupi sina! Da bi ga obsijale zvezde in tristo cekinov!“

Pavle se je pri prijatelju navečerjal do sitega in odšel z njim proti gledišču. In ko sta stala pred razsvitljenimi gledališkimi vratmi, si je izmislil Pogačar še to-le: „Če ti je všeč,“ — je rekel — „pa pridi čez nekaj časa za menoj. Tiste stopnice, ki so na desno roko najbližje glavnim vratom, peljejo naravnost do mene. Kar po njih se povzpni, pa te bom spravil na tak kraj, da boš kaj videl!“

Pavle je čakal pred bliščečim vhodom in se smehljaj v mislih na prijatelja. Hladno je bilo postalo, zato je zapel nekoliko tesni suknjič, potisnil ozke in suhe dlani v premajhne žepe, hodil ob zidu tik vrat gorindol in ogledoval gospodo, ki je prihajala in se privržala od vseh strani in izginjala v svetli veži. Gospodje so imeli na sebi dolge črne suknje, ovratnike privihane visoko do ušes in v obraz so bili blede in jako zanimivi. Ženske pa so šumele kakor oves v klasju, kadar se zakadi vanj nevihtin veter, pa ga meša in tlači, kakor bi ga hotel zadušiti. Nепretrgoma je šuštelo mimo, izpod plašča se je posvetilo belo krilo, kakor bi se zasmejalo, majhni beli čevljički so se zablistali, rožnat obraz je pogledal naokoli, tako prijeten smeh je zazvenel nekje v bližini, da se je človeku zdelo, kakor bi zaslišal kdovekašno godbo.

„Kje pa so te ženske podnevi?“ — se je vprašal Pavle, ker se je zavzel nad toliko lepoto in privlačnostjo. „Če bi hodil teden dni po mestu, pa ne bi jih videl toliko, kakor na ta večer!“ — In sam s seboj zelo zadovoljen se je napotil preko praga proti stopnicam in po njih na kvišku in vedno naokrog in kakor je spo-

toma sodil — pod streho. Tam na vrhu, kjer se je prenehala okrogla in utrudljiva hoja, je upepehan obstal in takoj opazil Matijo, ki je stal tik širokih in zaprtih vrat z zlatoobrobjeno čepico na glavi.

„Kar tule!“ — je dejal Pogačar, prijel z eno roko prišleca, z drugo je odprl vrata in ga potisnil naprej. Pavle, ki ga je posilil zopet zadovoljen smeh nad prebrisanostjo in imenitnostjo Matije, se je ob pogledu krog sebe po velikem in prostrani cerkvi enakem prostoru zelo začudil in skoro ostrmel. Vse v tisočerihih lučih, kakor bi obhajali god poglavitnega svetnika v glavnem altarju, a mesto njega je videti na veliki sliki skoro od stropa do tal mlade ženske, zavite v take tančice, da se vidi skozi, ali pa sploh brez vsega. Za tri, štiri bi bilo res potrebno, da bi se obrnile drugače. Takole se kazati ljudem tudi ni spodobno.

Pavle se je nasmehnil in pogledal po levi in desni. Tako sede menda rimski kardinali, kakor so sedele zelo junaške gospe v svetlih črnih oblekah in okrog sebe sam škrlat in žamet. Kamor so nesle oči, povsod je tičala glava ob glavi. Preko rdečih pregraj se je sklanjalo visoko število najrazličnejših ženskih obrazov z lasmi in očmi vseh mogočih barv. Nekaj je bilo vmes takih, da bi človeka zmotile kar tako, ne da bi kaj govorile ali kaj storile.

Naenkrat je zazvenelo nekje globoko spodaj, godba je zaigrala, kakor si lepše človek ne more misliti, luči so ugasnile, kakor bi pihnil veter in bi se pričela kdovekakšna čarodija, tista slika spredaj se je dvignila in zlezla nekam pod strop, pod njo se je na vso moč zasvetilo in očem se je odprl pogled na prav prijeten in prijazen vrt.

„Presneto!“ — je vzkliknil Pavle in stegnil svoj dolgi vrat preko rame plečastega človeka, ki je stal pred njim. „Ta je pa dobra! Kar takole, pa smo na vrtu!“

Pod drevjem je hodilo mlado dekle, in ko je Pavle dobro razgledal, je tako potrdil, da je to ravno tista igralka, za katero je on vse te dni resno delal. Spoznal jo je po obrazu, po zlatih laseh in po postavi, ki je taka, da nima med vsemi navzočimi lepoticami nobene primere. Pazno je zasledoval in sproti premišljal, kaj dela, z glavo je včasih prikimal in zadovoljno in smehljaje odobral njene besede. Z nekim lovцем se je prerekala in govorila o cesarju samem, a njega je obšla vse nekako taka skrb, kakor bi bil tisti lovec sam cesar.

„To pa ni dobro naredila!“ — je odmajeval. „Premalo je premislila to stvar, pa se je pokazala neprevidnost.“

Pri dekletu se je ženil neki Mažar, ki je bil po postavi in obrazu zelo lep, a je govoril tako nerodno, da ni bil Pavle ž njim prav nič zadovoljen.

„Ne maral bi ga, jaz bi ga na njenem mestu kratkoinmalo ne maral!“ — je govoril, in ko je slišal, da se ga tudi ona oteplje, se je zelo zadovoljil. „Pametno ravna!“ — jo je pohvalil. „Prav je storila!“

Luči po dvorani so se zopet zasvetile, izpod stropa je prilezla zavesa in ločila vrt in njegove ljudi od gledalcev. Navzoči so ploskali in hvalili, in tudi Pavle je pritisnil dlan ob dlan in tako izrazil svojo pohvalo.

Med odmorom si ga je brez povoda nekdo izmed tik njega stoječih privoščil s pikrimi besedami, a Pavle se je domislil, da stoji zastouj tukaj, oni drugi pa ima plačano pravico. Nasmehnil se je, kakor bi ne razumel in molčal.

„Zakaj pa blebečeš med predstavo?“ — ga je nekdo vprašal, a ni dobil odgovora. Pavle se je pomaknil nazaj proti vratom, in ko se je igranje vnovič pričelo, se je šele približal hrbtom in pogledal preko njih v ospredje. Zdaj se je izkazalo, da je bil tisti lovec res cesar sam, in igralka je bila pred njim v zadregi ravno zaradi tistih besed, ki mu jih je poprej sama govorila.

„Kaj nisem povedal?!“ — je vprašal Pavle. „Na moje besede je prišlo!“

Pa ni bilo nikjer nič hudega. Malo so jokali in se bali, ker so bili vsi skupaj v zadregi, pa so se zopet smejali in peli, da je bilo veseleje. Cesar je bil videti jako dobrega srca, naglo je vse odpustil in nazadnje je dekleta še sam tako poljubil, kakor bi mu šlo prav od srca. Sredi vsega tistega pa je kar naenkrat privihrala na oder kopa deklet v kratkih krilih in z razpuščenimi lasmi, godba je igrala, brhka četa pa plesala in pela, da je bil lahko vsak vesel, kdor je bil pošten in je imel čisto vest.

Ko se je vse končalo, je stal Pavle po slovesu z Matijo sam pred gledališkim poslopjem, gledal po odhajajočih gostih in opazil nazadnje

igralko, ki jo je gledal prej v notranjem prostoru, Razveselil se je in na glas pozdravil: „Dober večer želim!“

Ozrla se je, pogledala in se nasmejala — to se pravi, da ga je spoznala. Pavle je počakal ob steni tako dolgo, da se je izgubila za ovinikom, in taka radost se je razlila po njem, da je privzdignil desno nogo in sunil ž njo nazaj, kakor bi se vzigraval, skrčil desno pest, pa jo pomel v levi dlani, sklonil glavo in z njo nekako povrtal po zraku in spregovoril: „Tako se mi pa godi, da nikoli nisem mislil na kaj enakega!“

Dobrovoljno je hitel dalje proti svojemu stanovanju, prišel po temi in množini stopnic v svojo izbo, se tam naglo razpravil in legel v posteljo. Napol je mislil pod odejo, napol sanjal kako gre po cesti mimo njega lepa igralka, za katero ima on posla, pogleda nazaj, se nasmeje in odzdravi: „Bog daj, Pavle!“ — Hvaležen ji je za tako prijaznost in rad bi se izkazal. To, kar je pri njem naročila, izvrši točno in spretno, ji nese na dom in poreče: „Izvolite!“ — Odda iz rok, postavi na primer pred njeno mizo, da se izvrstneje vidi, po gosposko se prikloni in z bogom! „Oho!“ — kliče gospodična — „Kje smo se tako dogovorili?“ — povpraša, prav prijazno gleda in odpira veliko in trebušasto denarnico. Rame skomiznejo; tudi usta pravijo: „Nikjer!“ — in „Z bogom!“

Malo kasneje okoli polnoči je odprl vrata gospod sosed, mrmral preko izbe in se enako mrmraje vračal.

„Veš, kaj je slovenska literatura?“ — je vprašal in obstal na sredi. Pavle je zahrščal, se naglo prebudil, premislil in odgovoril: „Kako bi jaz vedel?!“

„Ti bom pa jaz povedal!“ — je odvrnil literat in razložil: „Prekleta beračija je vse skupaj, zunaj in znotraj!“

Takoj nato so frčale zopet knjige po sosednji sobi, okno se je odpiralo in zapiralo, stol je počil ob tla in postelja je zaječala, kakor bi sedlo nebo nanjo. Pavle je vse med tistim ropotom naglo zaspal, zmajeval z glavo po blazini in se zaspano branil: „Ne maram! Denarja nočem! Zbogom!“

(Dalje prih.)

MILAN PUGELJ:

ROKOMAVH.

Prišel tat je — rokomavh:
pet gora je prelomastil,
pet devic je onečastil,
kral kot sraka — rokomavh.

In k županu v krčmo šel.
Gladi, vije črno brado,
gleda na županjo mlado,
pije, smeje se vesel.

Kral je, zginil, plačal ni.
Išče ga župan z vaščani
vse do zore, dokler rani
jih ne vzdrami jutra sij.

Vstaja rokomavh in tat
in oblačiti hiti se
od županje poslovi se,
vzljubi jo še zadnjikrat.

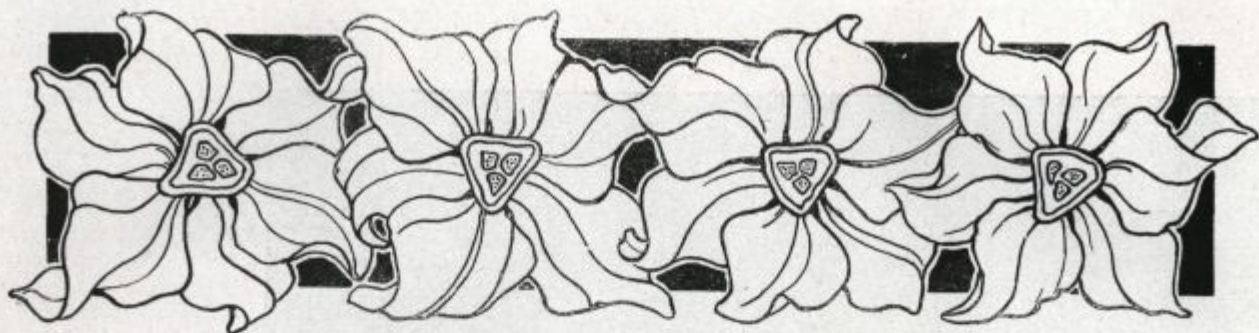
— Kaj ti rečem za slovo?
Govori ji in se smeje.
— Zunaj ceste so in meje,
straž je tisoč — Kaj za to?!

— Vse premalo je ljudij.
Dneve vse so ceste prazne
zanj, ki hodi glave prazne
in se ne boji vesti!

— Da bi grizla, so laži!
Porode jo z domišljijo,
zdaj si jo ljudje lastijo — —
Kak bi grizla, ko je ni?! —

J. JENDRASSIK: DOVRŠENO JE.

IVAN LAH:

TYL IN POČETKI ČEŠKEGA GLEDALIŠČA.

(Konec.)

Tu je začetek češke narodne himne, ki se je pela takoj po predstavi po ulicah, odmevala je v srcih češkega ljudstva in je postala pravi strah Bahovih huzarjev. Prestala je vse burne čase, in gre danes od srca k srcu, kakor je šla takrat. „Kje dom je moj“ pojo danes že vsi Slovani.

„Mnogo nimam, toda kar imam, gre od srca“, je rekel na odru slepi šumar, predno je zapel. In res je bilo od srca, zato je šlo k srcu. Tylu se je zdelo poniževalno, da je češka igra pastorka v deželnem gledališču, zato je deloval za novo, samostojno češko gledališče. Na Mali strani — v Pragi je našel refektorij nekdanjega samostana Kajetanov, in tam se je ustanovilo prvo samostojno češko gledališče v Pragi. Igralci so bili seveda še diletantje, večinoma Tylov literarni krog, ki so se mu počasi pridružile nove moči: J. J. Kolar, Rubeš, i. dr. Mlade igralske moči pa so nastopale izborni, in Kajetansko gledališče je imelo vedno več občinstva. Igrale so se pa predvsem historične drame („Žižkov meč“ s prologom Tylovim). Uspeh teh iger je odprl pot češki drami tudi v stanovsko gledališče, ki je zaradi finančnih uspehov začelo uprizarjati več čeških iger. Kajetansko gledališče je prenehalo l. 1837. V tem gledališču so se začele tudi prve „besede“ in predpustne zabave; njih program je bil času primeren in odločno češki. V tej dobi se je Tylu pri družabnih prireditvah pridružil kot vnet sotrudnik Fr. Lad. Rieger, takrat 17 let star študent. Ravnatelj Stöger je sprejel igralce Kajetanskega gledališča med svoje igralce in je napravil celo novo češko sceno v svoji hiši. Toda počasi je pojenjalo zanimanje za češko gledališče in igralci so bili brez službe. Tyl se je

l. 1842. odpovedal svoji mali službi in tako je bil navezan samo na liste. Prosil je za koncesijo, toda ni je dobil. Preživel je nekaj gladnih let. L. 1846. je prišel namesto Stögera nov ravnatelj, J. Hoffmann, ki je sprejel Tyla kot dramaturga z mesečno plačo 33 gl. 20 kr. Zato je moral Tyl voditi češke igre v stanovskem gledališču, napisati 2 izvorni in preložiti šest tujih iger. Tu je začel Tyl delati z vsemi močmi, toda zahtevalo se je več, nego je mogel; češke scene so se množile, od gledališča se je zahtevalo vedno več in v tem boju s časom in delom je prišlo l. 1848. Tyl je bil izvoljen za poslanca v zbor kromežiški, — na to pa je prišla reakcija, ki je prinesla seboj tudi to, da se je deželna podpora za češke igre odzvela in — Tyl je bil odpuščen.

Tyl je dobro čutil nove čase in zdaj se je z večjo silo v njem vzbudila mlada misel: sestaviti svojo potujočo igralsko družbo ter oditi ž njo na pot po Češkem. Kot znan „vlastenec“ in pisatelj dram „Jan Hus“, „Žiška“ in drugih narodnih junakov, je bil pri vladi tako slabo znamenovan, da niti zdaj ni dobil svoje koncesije, ampak si je moral najeti tujo. Tako je odšel s svojo družino in z družbo igralcev na pot. Leta od 1851 do 56. so bila Tylu čas trpljenja, stradanja in pomanjkanja, kajti pred njim, z njim in za njim so potovala dolžna pisma in terjatve. Končno je omagal pod težo življenja. Julija meseca je prišel z nekoliko igralci, z ženo in šestimi otroci v Plzenj, kjer je imel mnogo prijateljev. Njegove sile so bile izčrpane. Dne 11. julija so se zbrali okoli njega njegovi zvesti igralci, razločil se je z njimi in z družino in je — umrl. Pokopan je v Plznju.

Tri debele knjige je izdal Kočí v Pragi, to so dela J. K. Tyla. Veliko delo, ustvarjeno med

večnim bojem za življenje. Tylovo umetnost je treba pojmovati s časom. Pozna se ji naglica. In vendar je bil Tyl eden najbolj nadarjenih in priljubljenih pisateljev svoje dobe, čitali so njegove spise povsod in če niso vsa dela stalne vrednosti, ostalo je iz njih vendar nekaj takih, ki bodo ostala na vse čase.

Domoljubje, slovanstvo in rodoljubje takrat še ni bilo „premagano stališče“, ljudstvo je hotelo tendencijozne umetnosti. Tyl, ki je vedno mislil na najširše narodne sloje, je ugajal okusu naroda in je gojil ljubezen do češke knjige. Istotako je posegel s svojimi igrami narodu v dušo, vzbudil je ljubezen do zgodovine in do gledališke umetnosti, ki ni izginila do danes.

Kdo ne pozna njegovega „Strakonickega dudaka“ in „Požigalčeve hčeri?“ Snovi iz naroda je znal obdelati Tyl priprosto, ljubeznivo in efektno; njegove osebe v imenovanih dveh igrah so tipične. Z zgodovinskimi snovmi (Hus, Žižka) pa je vzbudil spomin na ono junaško dobo, ki je ostala do danes neizčrpen vir češke sile.

„Brez pretiravanja,“ pravi prof. J. Máchal na koncu svoje knjige, „moremo trditi, da je stal Tyl 20 let v ospredju narodnega in literarnega gibanja na Češkem. Njegovo začetno delo je videti na vseh straneh. Za razvoj in napredek našega narodnega življenja, naše literature in naše prosvete je izvršil Tyl sam mnogo več, nego cela vrsta tedanjih pisateljev. V ljubezni do domovine, v delavni sili, v požrtvovalnosti, sposobnosti in vztrajnosti se mu more malokdo primerjati.“

Pri nas nismo imeli Tyla, nismo imeli domačih potujočih igralskih družb in ostalo je nedokončano marsikatero delo, ki bi ga bili morali izvršiti pravočasno. Brez temelja ni zgraditi trdne hiše! Morda smo imeli ljudi, ki so govorili podobna gesla, kakor Tyl, toda kakor on se niso znali žrtvovati. In gledališče nam je ostalo do danes pastorka, šport ali pa težko breme.

Namesto potujočih gledališč so nastali na Češkem najprej stalni odri v raznih besedah, čitalnicah (čtenařský spolek) in literarnih klubih. Iz tega pa so se počasi razvile v vsakem mestu diletantske igralske družbe t. zv. „ochotnická divadla“, ki delujejo danes v vsakem večjem kraju. Vsa so združena v veliko osrednje društvo: „Ustrědni Maticе divad. ochotnictva češkoslov.“ — Zato pa imajo Čehi toliko igralcev in pevcev, da zalagajo ž njimi vsa slovanska in tudi nemška gledališča.

Ta „ochotnicka divadla“ so danes za Čehe velikanskega kulturnega pomena, in izpolnjujejo

prav oni namen, ki jim ga je določil Tyl. Kulturno delo malega gledališča je na Češkem omogočeno predvsem z velikim številom primernih iger in s primernimi prostori, ki jih postavi navadno vsaka boljša občina. S tem raste ljubezen naroda do prave umetnosti in ravno iz teh malih gledališč prihajajo one igralske sile, ki drže danes velika češka gledališča in polnijo razne evropske odre. Dobra organizacija podpira uspešno njih delo.

Slovenci domačega potujočega gledališča v času narodnega probujanja nismo imeli, domačih igralcev še dandanes nimamo dovolj, osebi Tyla ne najdemo paralele v slovenskem slovstvu. In na tem polju še do danes nismo storili toliko, kotikor bi bilo potreba storiti. Pomanjkanje dobrega malega gledališča po vseh naših večjih krajih — vsaj mestih — čutimo vedno huje. Vladajo še vedno med nami filistrski predsodki proti gledališču in proti igralskemu poklicu. V tem oziru smo večji filistri, kakor so bili Čehi pred 50 leti!

V svoji malomeščanski samozavesti gledamo z nekakega visokega stališča in s preziranjem na umetnost, umetnike in igralce. To je vzrok, da se Slovenci in Slovenke tako malo posvečajo igralskemu poklicu. Res da naše edino večje gledališče ne nudi sijajne bodočnosti, a pozabljamo pri tem, da tudi v drugih poklicih ni boljše eksistence. Slovenci pač nismo sposobni žrtev, niti vztrajnosti, kar je žalosten izraz slovenskega značaja.

V Čehih se posvečajo iz ljubezni do dramske umetnosti igralskemu in pevskemu poklicu sinovi in hčerke najboljših familij; višjegimnazijci, maturantje in akademiki stopajo v velikem številu v igralski stan. Zato pa je v čeških igralcih toliko izobrazbe in inteligence. Pri nas Slovencih gre h gledališču le malokdo iz veselja, a kot naraščaj se oglašja le najslabši material, nedorasli dečki izmed obrtnih vajencev brez zadostne izobrazbe, brez zadostne inteligence in brez smisla za idealno umetniško delovanje. Slovenska dekleta se rajši zadovoljujejo z najslabšimi službicami, kjer robotajo za sramotno nizek zaslužek od jutra do mraka, kakor bi se posvečala gledališki umetnosti. Edino večje slovensko gledališče v Ljubljani ne more najti več niti dovolj pevcev in pevk za svoj operni zbor, a večinoma vsa boljša solistovska mesta se morajo že desetletja zasedati s Čehi, Hrvati in Srbi. Po manjših slovenskih mestih imajo Slovenci pač svoje diletantovske krožke, a iz njih ni vzrasel doslej še niti en igralec in niti ena igralka. Gotovo bi se našel po slovenski domovini marsikak igralski talent, a nihče se ne oglasi, ker nihče ni sposoben žrtve, da bi se pogumno iztrgal iz svojih razmer ter se ves po-

svetil gledališču. Povsod drugod se idealni igralski začetniki več let vztrajno učé in boré za obstanek po malih potujočih odrih, tam si pridobé rutine in repertoarja ter se polagoma izvežbajo toliko, da prestopijo kot mladi umetniki v družbo velikih in odličnih gledališč. V Slovencih takih majhnih gledališč — umetniških učilišč in vežbalnic — žal, ni najti. Posledica tega pa je, da je Ljubljana navezana izključno le nase in ne dobiva ničesar odzunaj. Edina razveseljiva pojava na polju slovenske dramske umetnosti sta v zadnjih dveh letih ustanovljeni mali slovenski gledališči dramatičnih društev v Trstu in v Mariboru. Koristi pa bosta donašali le tedaj, ako si ustvarita polagoma resnično igralsko osobje iz poklica in če odklonita vse elemente, ki se ne mislijo trajno posvetiti gledališču. Sicer ostaneta obe imenovani gledališči vedno le amatersko diletantovski.

V bedi in pomanjkanju je umiral Tyl, toda zmagal je: do danes je izvršilo češko gledališče

velikansko kulturno delo... Dobra mala gledališča po vsej naši domovini, posebno v večjih krajih na periferiji, so potreba časa, ki ji moramo zadostiti, ako se hočemo ohraniti in ako hočemo celo napredovati. K temu delu so poklicani vsi javni napredni činitelji, ki naj bi študirali sadove gledališča v Čehih!

Treba nam je več resnične ljubezni, več globokega zanimanja in več pozitivnega dela, več požrtvovalnosti in več vztrajnosti.

* K koncu naj navedem nekaj glavnih Tylovih del. Historične igre: Čestmír, Jan Hus, Krvavé křtiny čili Drahomír a její synové, Žižka z Trocnova a bitva u Sudomeřic, Měštane a študenti (iz let 30 letne vojne), Staré město a Malá strana (iz časov Henrika Korotanskega); Socijalna drama: Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři, Paličova dcera (prest. v slovenščino: Požigalčeva hči), Bankrotář, Chudý kejklíč, Pražský flamendr. Razne praške: Pani Marjánka, matka pluku, (po Kotzebueu. Prevedena v slovenščino). Fidlovačka, Remeslnická merenda. Posebno posrečili so se mu motivi iz bajk: Strakonický dudák (preveden), Jiričkovovo vidění (preveden: „Jurčkove sanje“), Trvdohlava žena, Četrtá zemi, Lesní panna i. dr.

PAVEL GOLOB:

JESENI.

Žari zaton
kot kri,
v dobri list
šumi,
tak mlade mro
moči.

Sijajni dan nikdar
več ne povrne se,
kedar temné noči
nad njim plašč zgrne se,
željé kot listi se
za smrt pripravljajo,
kedar svoj skriti dom,
srcé ostavljajo.

In kamor gre
korak,
povsod kak
mrtvec drag —
o, v duši tolik
mrak!

RUDOLF VALIĆ: ULICA V ZADRU.

PROSTOSLAV KRETANOV:

NA IZPREHODIH PO RIMU.

Ob svojem prvem prihodu v „večno mesto“, dne 13. oktobra 1905. sem se bil nastanil v hotelu A. Hasslerja na južnem obronku Monte Pincia. Ta ugledni švicarski hotel, stoječ tikoma cerkve Santa Trinità dei Monti, mi je nasvetoval Ivan Mejač, ki je bil nekoč pred menoj v Rimu, za kar sem mu prav hvaležen. S tem nasvetom me je namreč obvaroval velikih nadležnosti, ki bi jih bil sicer imel na kolodvoru z vsiljivimi hotelskimi „fattorini“. Dojde li tuj, neznan potnik v to ali ono italijansko mesto, bodisi v Benetke, v Florencijo, v Neapolj ali v Rim, ne da bi vedel že vnaprej, v katerem hotelu ali „albergu“ naj se nastani, napade ga kričava vratarska fakinaža s toliko vsiljivostjo, da mora postati nervozen. Od vseh strani sega ta odurna drhal po njegovi prtljagi ter ga vlačí med svojimi omnibusi siloma semtertja, kakor kak celjski ali celovski stražnik „renitentnega“ Slovenca, kadar zahteva na dotičnem kolodvoru vozni listek v slovenščini. Ako pa potnik-prišlec takoj pri svojem izstopu iz vlaka pové imé kakšnega hôtela, unakne se takoj vsa vsiljiva tolpa ter mu napravi širok špallr, da koraka po njem brez vsakršnega zadržka.

V navedeni Hasslerjev hôtél sem se bil vrnil tudi ob povratku s svojega tridnevnega izleta v Neapolj.

Uredivši svoj stan v skromni sobici, odkoder se mi je odpiral razgled po severozapadnem predelu rimskega mesta tja preko na veličastno kupolo širokočelne bazilike Sv. Petra, — sem se odpravil nemudoma na prvi izprehod po prestolnici zjedinjene Italije . . .

Da sem se šel kakor „veren sin krščansko-katoliške cerkve“ najpoprej poklonit apostolskemu prvaku, sv. Petru, se razume pač samo ob sebi. S tem pa nikakor ne mislim, kakor kak „pobožen romar v spokorniški raševini“ le na ono brončeno podobo sv. Petra, ki stoji na desni ob velikem oltarju, marveč njegovo prevzvišeno, po vesoljnem svetu znano svetišče — to je bil od detinskih mojih let do pozne starosti najsvetlejši cilj vsega mojega hrepenenja, ki me je naposled v sivih letih privedlo na obrežje rmenokalne Tibere . . .

Ker je bila že 4. popoldne sredi meseca oktobra, preprezal je tajinstven somrak veličastno katedralo, zlasti v nje dolenjih prostorih, dočim so se zgoraj v kvišku se vzpenjajoči kupoli, ki razprostira v širnem obsegu svoj smeli svod nad glavnim žrtvenikom v križišču, lesketali žarnosojni plameni po pestrobojnih mozajikih in njih zlatih ozadjih . . . Prvi moj poset prečudovite bazilike sv. Petra v Vatikanu je bil torej le nekakšen predhodni poklon nedosežnemu svetovnemu umotvoru treh pregenjalnih njegovih stavbenikov, ki so bili: Bramante, Raffael in Michelangelo!

Da pri površnem, kratkotrajnem ter nedostatnem ogledu tega stavbinskega čudesa v moji duši ni mogel vzkliti in se poroditi pravi, jasen ter pregleden pójem o veličastni njegovi kolosalnosti, to razume pač vsakdo, ki je prvič nepripravljen, nenadoma zagledal — morje, čigar svetovna brezmejnost in nepregledna veličastnost mu je vstala pred duševnim vidom šele po mnogokratnem motrenju in preišljevanju.

S polno dušo estetskih vtiskov in doslej neznanih mi pojmov o človeški stvarljivosti, ki se razodeva iz nesmrtnih umotvorov imenovanih treh izvoljencev, — sem se vrnil ob večernem mraku v svoj zavetni hotelski stan . . .

Pri skupni večerji à la table d' hôte v dolenjih salonih Hasslerjevega hotela sem imel potem priliko opazovati raznovrstne goste iz vseh delov sveta, ki so govorili v najrazličnejših jezikih. Med njimi pa nisem slišal niti ene — slovanske besedice. Nehoté sem se tu spomnil one otožne Jenkove elegije o slovenski domovini — vsemu svetu nepoznani, od nikogar spoštovani.

Drugo jutro sem se napotil rano po Rimu okrog. Ogledavši si ondi pred cerkvijo sv. Trojice stoječi obelisk, ki so ga bili postavili za časa Goethejevega bivanja v večnem mestu leta 1787., sem pohitel med raznovrstnimi slikarskimi in kiparskimi modeli po ondotnih stopnicah navzdol na takozvano „Piazza di Spagna“. Tu me je obkrožilo krdelo zgovornih cvetličaric, ponujaje mi od vseh plati pestrobojne šopke, da sem se jim jedva ubranil.

S tega „Španskega trga“ sem potem delal izlete po širnem obrežju „večnega mesta“, zdaj

peš, zdaj zopet z električno „tramvio“, kakor se mi je baš zljubilo ali je nanasla prilika.

Tisto jutro sem najprej krenil po Via del Babuino proti severu na Piazza del Popolo, odkoder se raztekajo pota za izprehode na vse štiri vetrove: Skozi Porta del Popolo po Via Flaminio proti severu v Campagnio. Preko Ponte Margherita proti zahodu na desni breg Tibere in po njem navzdol za vodoj. Zopet v tretje proti izhodu po širokem Corso Umberto I. preko Piazza Colonna in Piazza di Venezia tja venkaj na Kapitol in z njega doli na prostrani Forum Romanum. In četrtič po stopnicah navzgor na Monte Pincio ter preko nasipa v slovečo Villo Borghese . . .

Tako sem se izprehajal dan za dnevom po „večnem mestu“ brez vsakršnega načrta in vzporeda, kakor tudi brez vsakršnega „cicerona“ in tiskanega navodila. Brezbrižno sem se prepuščal hipnemu slučaju ter se udajal malomarno vsem vnanjim vtiskom in užitkom. Pri tem pohajkovanju po središču nekdanje svetovne kulture in umetnosti sem pozabil na vso mizerijo malenkostnih razmer v naši domovini, ki vzdihuje pod temnim zagrinjalom nestrpnih nazorov o življenju in njegovih radostih . . .

Skratka: Prehodil sem v desetih dneh svojega bivanja v Rimu po dolgem in širokem blizu vse njegovo okrožje. Oblazil sem malodane vseh sedmero njegovih gričev ter peripatetično proučil večino njegovih znamenitejših razvalin in še ohranjenih stavbnih spomenikov na nekdanjo njegovo veličje. Obredel sem tudi precejšnje število izmed vseh nebrojnih *) javnih rimskih cerkvâ — seveda ne zaporedoma — onih sedmero glavnih hiš božjih, kakor je to predpisano poklicanim katoliškim romarjem . . .

Da sem si naposled ogledal tudi ogromno množino rimskih — umetnin: kipov, slik ter umetniško-tehničnih izdelkov po državnih, cerkvenih in zasebnih muzejih, galerijah in zbirkah enakih predmetov — temu se pač ne bode čudil, kdor pozna mojo takozvano „Kunstduselei“, kakor je krstil nemški železni kancelar Bismarck naklonjenost in ljubezen do „lepih umetnosti“. Saj sem prebil v svojem življenju mnogo grenkih besed: karanja in zasmehovanja zaradi te svoje slabosti, da ne govorim o gmotnih izgubah in škodah, ki sem si jih nakopal z negovanjem nebodigatreba „poetično vznešenega pokrajinarstva malenkostnih krajev“ po slovenski domovini.

*) Pravijo, da je v Rimu toliko cerkvâ, kolikor je v letu dni: 365. V resnici pa je baje okoli 400 vseh hramov: glavnih cerkvâ, podružnih cerkvic in zasebnih kapelic.

Op. pisca.

Ako pa kdo pričakuje, da bom zdaj vse to, kar sem videl, slišal in zvedel na svojih izprehodih po Rimu, opisal in pripovedoval nadrobno in lepo po vrsti, se moti. Opisati vse tiste rimske „starine“, „podrtine“ in „razvaline“ ter sploh vse tisočere „umetnine“, — to ni moja namera niti moja dolžnost. Šel sem v Italijo rado-voljno, na svoje stroške in tudi v svojo osebno zabavo in razvedrenje; torej tudi pišem le sam sebi v olajšavo srca ter dobrohotnim prijateljem v duševni užitek . . . Saj so pa vsi zgoraj omenjeni predmeti večinoma tudi že opisani od različnih strani v stoterih knjigah, monografijah, študijah in potopisih z več ali manje točnimi ter z dobro ali slabo pogojenimi ilustracijami, ne da bi omenjal vse obligatne kažipote raznih Baedekerjev in Gsell-Felsov za ukaželjne izletnike v blaženo Italijo. Tudi v slovenščini imamo že petero precej točnih in preglednih potopisov iz te obljubljenega dežele vseh leposlovcev in sicer Jakoba Gomilšaka: Potovanje v Rim. 1878., Simona Rutarja v „Ljubljanskem Zvonu“. 1894., dr. Bogomila Vošnjaka: Zapiski mladega potnika. 1903., Franja Krašovca: Utrinki. 1908., ter dr. Josipa Tominška: Italija. Nje slava in beda. 1909. Kdor torej potrebuje navodila in pouka o Italiji, naj si nabavi tega ali onega pravkar navedenih potopisov.

Ne morem si kaj, da bi o tej priliki ne omenil tudi izvrstne, svobodomiselnost pisane knjige češkega pisatelja J. S. Macharja: „Řim“.

Meni samoučnemu „ničevdedcu“ ter lahkoživemu „fantastu“ je bil glavni Mentor in več vodnik po Italiji sam weimarski Olimpijec: Goethe s priprosto svojo knjižico: „Italienische Reise“ ter leta 1904. v Berlinu izšla knjiga: „Goethe, unser Reisebegleiter in Italien“ G. pl. Graevenitza. — In dobro sem izhajal s tema vodnikoma!

Pokojni profesor Simon Rutar piše sicer v svojem, prej navedenem potopisu iz Italije v „Ljubljanskem Zvonu“ V. 1894., str. 272 o Rimu tako-le:

„Rim ima žalostno minolost in neveselo sedanost . . . Po vseh nebrojnih zbirkah ne opaziš ni jedne cele, nepoškodovane sohe (izimši kapitolinsko Venero) in skoro niti jednega izvirnega kipa starih mojstrov (izimši Laokoonovo skupino, ki pa je močno prenovljena). Vse drugo so le kopije poprejšnih, kolikor toliko vrednih kiparjev. Vse je popravljenost in zakrpano . . .

Že Goetheju je bilo žal, da ni videl Rima v mladosti in da ga ni vodil nobeden razumnik po njem. In to pripoznava malone vsakdo, kdor pride v zrelih letih v večno mesto; do malega vsakomur je skoro žal, da je videl Rim in ga spoznal, zakaj ta „bridki sad spoznanja“ mu uniči vse

jasne podobe, vse idejale, katere si je morda še ohranil izza mladosti* . . .

Dotični Goethejev odstavek z dne 1. novembra l. 1786. pa slove takole:

„Ce bi ga bil videl (Rim namreč) v dobrem spremstvu, pod vodstvom prav razumnega moža, pred petnajstim leti, hotel bi se imenovati srečnim. Ker pa ga imam videti sam, na lastne oči in ga tudi obiskati sam, tedaj je dobro, da sem postal te radosti deležen toli pozno.“

Goethe je bil ob svojem prihodu v Rim, star 37 let, dočim sem jaz dospel v „večno mesto“ — po polstoletnem koprnevanju po njem, — po dovršenem 61. letu svoje dobe, torej za celih 24 let starejši, negoli imenovani nemški ljubljenec pesniških Modric in vendar mi ni žal, temveč se čutim srečnega, da sem videl Rim, dasi toli pozno, „v letih nerodnih“; kajti Italijan pravi: „Meglio tardi, che mai!“

Prijatelj Aškerc, ki me je navduševal in pri-ganjal mnogo let na ta izlet v opevano Italijo, mi je rekel pri mojem odhodu:

„Ta-le izlet v „domovino lepih umetnosti“ Ti napolni dušo s prelestnimi spomini za vse nadaljnje življenje ter Ti bode v najslajšo tolažbo na stara leta, ko boš saméval v svojem zapečku, — ostavljen in pozabljen od vseh svojih nekdanjih „prijateljev“ in „pobratimov“, ki si jih zabaval in kratkočasil na romantičnem svojem potovanju križem domovine skozi dolgo četrstole-tje.“

Kakor je videti, izpolnjujejo se kaj točno te proroške besede našega mnogo izkušenega pes-nika - potnika širom pestrobojnega, kulturnega svetá.

ROBERT FRANGÉŠ: ATLET.

ETBIN KRISTAN:

KRALJEVANJE.

(Dalje.)

Svetlana:

Moj mili brat, priprav je treba mnogo.
Dovoli, da odidem po opravkih.
Skrbi me ta obisk — ne vem, zakaj? —
Zato želim, da ne dobi povoda
pritožbi nepričakovani gost.

Ivan:

Naroči, kar zahteva gostojubnost,
pa bodi brez skrbi. Strahov ni več,
odkar pozna pogum veljavo svojo.

(Svetlana odide.)

Stromir:

Kaj išče Silogoj? Po kaj prihaja?

Ivan:

Namen gotovo ga ne vodi dober.
Zvijaz lisjakova je polna glava.
Gotovo skriva zanke spet pod plaščem,
a mene lovec tak lovi zaman.

Gorataj (vstopi s Hodigostom):

Junaško zdravje, Ivan! Kaj se kuha?

Ivan:

Zakaj, prijatelj? Kje si videl ogenj?

Hodigost:

Kaj ni bil Silogojev sel pri tebi?

Ivan:

Resnično, bil je. Kralja je naznanil.
Še danes pride obiskat moj grad.

Gorataj:

Ej, to si šteješ v čast in veseliš se.

Ivan:

Prav malo mi je mar za tako čast
in nič ne zgane v srcu se veselja.
A vidva — vidita se mi v srkbeh.
(Vzame palico iz kota in udari ob tla.)

Odkod je briga, ki je brez potrebe?

Stromir:

Dejal bi, da uganka ni težavna.
(Sluga vstopi.)

Ivan:

Prinesi vina. Dobro staro kapljo.
(Sluga odide.)
Od dolge poti sta mi menda trudna;
a vino okreпча in dobra volja
se vama kmalu vrne v tužno dušo.
(Sedejo k mizi.)

Gorataj:

Kaj dolga pot! In kaj bi s solzno tugo!
Mehkužna nisva; tudi ni pri nas
navada, da bi milo vzdihovali,
če kurja nam nagajajo očesa.
A sramovati ni ljudem se treba
skrbi resničnih in težav velikih.

Ivan:

Pa razložita. Kdor pozna nevarnost,
se lože brani zlega nego slepec.

Hodigost:

Rodila se je Silogoj v glavi
prevzetna misel: Tujim bi cesarjem
bil rad enak; posnemal bi bogove
ter tekmoval z njih silo in močjo.
Povsod že razpošilja svoje posle,
da terjajo od mož svobodnih davke.

Gorataj:

Nikoli ni pravice bilo take.

Stromir:

V napuhu se ne meni za pravico,
tepta jo, kakor osel svojo pašo.
(Sluga prinese vrč z vinom in kelihe, po-
stavi vse na mizo, pa odide. Ivan toči.)

Ivan:

Čemu pa bi se, bratje, menil zanjo?
Pravica je beseda za otroke
in za ljudi, ki rabijo besede,
da si slepe oči, srce in pamet.

Stromir:

Pravica?... Kaj bi bilo iz sveta,
če bilo bi resnično, kar si rekel?

Ivan:

Ej, bilo bi iz njega, prav kar je.
Pravica, bratec, to je, kar imaš;
imaš pa, kar si vzameš in obraniš.
Modrosti Silogoju ne odrekaš.
Plačuj mu davek in pravično bo.
Odreci ga — pravica to je tvoja;
a če te kralj prisili pa ti vzame,
kar je zahteval, ne modruij zaman;
izgubil si pravico, ker si slab,
a našel jo je on, ker je močnejši.

Hodigost:

Povedal si, kar sem že davno mislil.
Tri tedne je, odkar je Silogoj

poslal biriče bratu Milju v grad.
Odnali so iz hleva vse mu krave
in dvoje konj so vzeli mu najboljših;
a ker zabraniti je hotel rop,
je bil tepen, da je bolan še danes.

Gorataj:

A kaj se je zgodilo Žitomiru?
Na Žitargrad prišel je kraljev trop;
zahteval je deset rogov govede,
srebra, pšenice in še mlado Slavo.
Upiral se je starec Žitomir,
poklicati je hotel svoje hlapce,
a divja četa je zažgala grad.

Stromir:

Prokletstvo naj zadene Silogoja!

Ivan:

Sezida li prokletstvo Žitomiru
iznova grad, mu vrne li imetje?
Prepreči li tvoj srd zlodejstva nova?

Gorataj:

Ej, pa trpino blazno samovoljo;
nalijmo vode v kri in vina v grlo
pa čakajmo pijani brez togote
na boljše čase ali pa na smrt.

Stromir:

Dejal bi res, da je dovolj trinoštva.

Hodigost:

Tako se govori po vsej deželi.
Ne najdeš kraja, kjer bi Silogoj
imel še kaj pristašev in častilcev.
Prijateljem nekdanjim se je žolč
razlil po žilah, kri je zastrupljena;
pod materinim srcem že otrok
sovraži kralja; zemlja, ki ga nosi
se zgraža, da se živ po njej sprehaja.
Samo prijatelj Ivan gleda v zvezde
in ni mu mar, kaj se godi na svetu.
Zapeti znal bi pesem o višavah,
kjer najčistejše je kreposti stan;
v nižavah naših pa ne sliši vzdihov,
verig rožljanja in obupnih kletev;
srce molči mu, ko ječi svoboda.

Ivan (vstane):

Kam, Hodigost, ti dirja urni jezik?
Povej, kdo v Silogojevi deželi
pozna, razume, ljubi res svobodo?
Kako bi drzni Silogoj bil kralj,
da niso hlapčevske vse vaše duše?

Stromir:

Ne srđi se. Nikar ne besni, Ivan!
Užaliti te noče Hodigost.
Boli ga beda tužne domovine;
saj vsi trpimo muke nepopisne —

Ivan:

Trpite! Prav je in koristno to.
Jaz ne trpim in ne ječim pod jarmom.
Jaz ne plačujem davka Silogoj,
iz hleva ne odganja mi živine;
a suženj, ki se klanja sam trinogu,
očita mi, da ne častim svobode?

Gorataj:

Preveč ne bodi rahločuten, Ivan!
Beseda najde hitro pot iz ust.

Ivan (razburjen):

Bogov mi — res da nisem rahločuten.
A ni ga bilo še doslej med vami,
ki ljubil s takim ognjem bi svobodo,
kot jaz, ki zanjo žrtvoval bi sebe.
Svetujem vsem prijazno vam in dobro:
Polagajte na tehtnico besede,
če z mano govorite o svobodi.

Hodigost:

Preveč se ti razgreva kri, prijatelj.
Čemu besede, ki so brez življenja?
Čemu togota taka za besedo?
Dejanj sedaj je treba za svobodo
in ker preti nevarnost vsem enaka,
naj sloge vez zedini vse junake.

Stromir:

Tako bi bilo prav. Tako je treba.

Ivan (sede):

Vam vsem je morda treba take sloge,
a meni ne. Dokler je živa glava
na mojem vratu, ne bojim se sile,
ki bi hotela vzeti mi prostost,
pa naj bi ji pomagal sam pekel.

Hodigost:

Ponosen si. Od nekdanj bil si tak.
A sto volkov premaga tudi leva
in Silogoj ima številno vojsko,
ima orožja in verig železnih
in strašne so baje njegove ječe.

Ivan:

Kaj meni mar? Ima naj ječe kralj,
a jaz imam v svobodo čvrsto vero
in ne bojim se vseh njegovih trop.
Pomoči svoje vam pa ne odrekam,
če mora meč odbijati nasilstvo.

Stromir:

Kako drugače bi govoril Ivan?

Ivan:

A še ni vojske. Danes pride kralj —
kdo vé, kaj hoče? Morda nosi mir.
Nemara se je naveličal groze.
Lahko počaka, kdor se ne boji,
zaupajoč pravičnemu orožju.

Sluga (vstopi; vsi vstanejo od mize):
Po cesti dviga se oblak prahu.
Še daleč je, a naglo se vali
po plani, pa se približuje griču.
Očesu zdi se, da zavija četo
številnih konjenikov. Skozi prah
zabliskne semtertja čelada svetla.

Ivan:

Tako prihaja Silogoj v poset.
Prihoda bodi vreden naš sprejem.

(Slugi): Naroči stotniku, naj urno zbere
vse, kar orožje nosi v Ivangradu.
Sporoči moji sestri, da je čas.
Le pojdi hitro, da ne bo zamude.

(Sluga odide.)

Hodigost:

Kako sedaj oditi iz graščine,
ko srečati bi morali na cesti
ošabno spremstvo kralja Silogoja?
Pokaži izbo zdaj nam, Ivan, v gradu,
da tam ostanemo, dokler ne bode
svobodna pot. A pred slovesom pridi,
da nam poveš, kako je bilo s kraljem
in kakšna je bodočnosti naloga.

Ivan:

Zakaj naj skrijem vas pred Silogojem?
Kaj vendar vam pretresa ude strah?

Gorataj:

Sovraži nas, a mi črtimo njega.
Kako bi gledali mu pač v oči?
Kako pozdravili ga z mirnim srcem?

Ivan:

In vendar morate ostati tukaj.
Priatelj naj je ali neprijatelj;
le kdor se ga boji, lahko se skriva.
Prepolna so vam srca silnih čutov.
Beseda jasna je zato potrebna,
tedaj izgine vsake sence sled,
izgine strah in zapeljivi up.

Stromir:

In jutri vemo, kaj nam je storiti.

Gorataj:

Pritrditi ti mora moja misel.
Pa bodi. Ostanimo tukaj vsi.

(Rogovi trobijo.)

Svetlana (vstopi odičena):

Ob rebra trka mi srce nemirno,
sluteče čudne, nevesele slutnje,
ki nimajo oblike in izraza.

Ivan:

Ves svet se plaši, a ne vé zakaj!
Nemara je prišla bolezen taka...

Ohrabrite se zdaj; jaz hočem — čujte!
Če vidi kralj te klavrne obraze,
naraste mu ošabnost kakor gora.
Ponosno naj se bliskajo pogledi,
tedaj skalf njegovo se oko.

(Zopet rogovi. Sliši se odmev mnogih
konjskih kopit in žvenketanje orožja.)

Prišli so že. Naproti zdaj grem gostom.

(Odide.)

Stromir:

Svetlana, čudno meni je pri srcu.
Poglej v oči mi tiho, brez besede.
Prav kakor izsušena zemlja dežja,
tako sem žejen tvojega pogleda.

Svetlana (mu gleda v oči):

Stromir, besede nimam, da povem,
kar raja v mojem srcu noč in dan.
Besede ne zahtevaj, ki je slaba.
Kar čutiš sam, pokrije naj tvoj molk.
Vse kar je treba, najdem ti v očeh.

(Silogoj s hčerjo in spremstvom ter

Ivan vstopijo.)

Silogoj:

Dolga pot je k tebi vitez moj!
A za trud dobimo pač nagrado.

Ivan:

Dokler si v mojem domu gost, oj kralj,
odprto in poslušno ti je vse.
Še tujec najde vedno v Ivangradu,
kar more dati pravo gostoljublje.

Silogoj:

Dobro, dobro! Tebi še zaupam.
Vsi so tvoji dedje bili zvesti
svojim kraljem od davnine.
Zvesta mora biti tudi tvoja duša.
Saj si hraber. Slišal sem o tebi mnogo.
Vse je bilo dobro in lepo. —
Ej, pogledjmo! Gorataj je tukaj!
Hodigost! Da vidim tudi tebe!
Pa Stromir! Poznam, poznam vas dobro.

(Pogleda Svetlano.)

Ivan:

Svetlana to je, mlajša moja sestra.
Vse hvale vredne njene so lastnosti.

Svetlana:

Globoko se ti klanjam, svetli kralj!
Oj, sprejmi ljubeznivo šopek rož,
ki sem nabrala sama ga na vrtu;
dehteč naj priča kralju mojo vdanost.

Silogoj:

Rože, zlahtne rože. Hvala, dete!
Vitez Ivan — pač najlepša roža

je Svetlana sama v tvojem gradu.
Čudno. Kaj si storil, da je skrita
tu cvetela, meni še neznana?

Ivan:

Za svetom ni je gnalo hrepenenje,
Doma je bila vedno zadovoljna.

Silogoj:

Vitez, vitez! Skrival si lepoto tako
v kotu kakor ceneno, ničvredno stvarco.
Kaj si mislil? — Hud bi bil lahko na tebe,
ker zatajil si mi dragocen zaklad.

Svetlana:

Moj brat je poln dobrote in ljubezni,
izpolnjeval je vedno moje želje
in vedel je, da ljubim mir brezšumen.

Silogoj:

Toda skromnosti je zdaj dovolj, Svetlana.
Vitez moj — na beli dan z lepoto!
Pravi prostor zanjo je na dvoru,
v solnčnem blišču, kjer vrvi življenje,
kjer cvete radost očem hvaležnim
in uživa mladih let pravice.
Upam, da te kmalu tam pozdravim.

Svetlana:

Bojim se, svetli kralj. Doma sem tukaj
in brez želja sem srečna v tem zatišju.
Tam zunaj pa viharo je življenje,
ves tuj je moji duši oni svet,
srce pa plaši vse, kar je neznano.

Miloslava:

Na zemlji so planine in doline,
lepo je na višavah in v nižavah...
Svetlana, sestra mila, svet je velik,
povsod, povsod je poln krasot.
A senco meče gorski velikan
in od cvetice nežne pada senca.
Povsod je varno in povsod nevarno.
Lahko prebiva sreča v borni koči,
lahko je kraljev grad ji slaven dom.
Čemu neznanega sveta se bati?
Obišči nas, oglej si novi kraj
in morda ti vzcvete tam zadovoljnost.
Veselje moje bilo bi veliko...

Ivan:

Dekle kraljevsko, čudežev dežela
odpira se strmečemu pogledu,
ko poželjivo te uho posluša.
Tvoj mehki glas sladak je in opojen;
podoben je šumenju listja v gori,
ki boža ga z roko lahkotno veter,
da bi poslušal ga vso dolgo noč.
Odkod si, žena, ki si Vilam sestra? —

Silogoj:

Moja hči je, vitez! Nepotrebne
so besede v njeno čast in slavo.
Tudi čas moj dragoceni
brani mi, da bi poslušal
hvalospeve brez pomena.

Ivan:

Besed jaz nikdar ne zajemam v zraku
in ne izročam jih nikoli vetru,
ko da bi bile prah na suhi cesti.

Miloslava:

Častiti vitez, potolaži jezo.
Poglej me: Mala sem ko drobna miš;
za resen pogled vse sem preneznatna,
in kdo bi se prepiral radi mene?

Ivan:

Kdor ceni duše čudežni zaklad
in kdor po glasu, po očeh posnema
lepoto, ki na dnu srca je skrita,
zastavil bo življenje v boju zate.

Silogoj:

Kaj bi zdaj s srca lepoto nežno?
Druge nam skrbi roje po glavi,
nam in zvestim deželanom vsem.

Ivan:

Velika je prišla s teboj resnoba.
Že čakam, da se razodene z glasom.
A suho grlo govori težko,
naj je pogovor resen ali ne.

(Udari s palico ob tla.)

Moj gost si in očakov sveta šega
veleva, gosta počastiti z vinom,
ki dušo okrepi in greje kri.

(Sluga vstopi.)

Prinese naj se vina gostom v čast,
najboljša kaplja kar je klet ima.

(Sluga odide.)

Silogoj:

Oče moj je pravil, da je v vinu
vse spoznanje in resnica čista.
Upam, da se to izkaže danes.

(Služabniki prinese drugo mizo in postavijo stole okoli. Na Ivanovo znamenje sedejo k prvi mizi Silogoj, Miloslava, Svetlana, Stromir, Gorataj in Hodigost, k drugi kraljevi spremljevalci. Poleg Miloslave ostane prazen stol.)

Ivan:

Resnico ljubi vsakdo v Ivangradu,
a laž črtimo kakor gadji rod.

Silogoj:

To me veseli in daje nado.
Sestrica resnice je pravica

Če resnico ljubiš kakor praviš,
ti je draga tudi njena sestra.
Mene pa privedla je pravica,
ki jo še teptajo po deželi
mnogi mi podložniki nezvesti.

(Sluge prineso vina in točijo.)

Ivan:

V besedah tvojih slutim tajno jedro.
razlaga pa si govor vsak lahko
po svoje, ker je vsaka misel prosta.
A tu je vinska kaplja, da se pije;
ob polni kupi bodi duša vedra
in misli naj bremena ne teže.
Pozneje naj oglasijo se brige,
če ni dovoljeno brez njih živeti.

Silogoj (prime za kupo in vstane):

Čast pravilom dedov in pradedov!
Ko očetom v starodavnih časih
naj nam vino razvezuje jezik,
da srca se skrbno skrito čustvo
razodene v prosti nam besedi.
Naj resnica se odreši z vinom.
Gospodar, povej nam prvi svojo! (Sede.)

Gostje:

Na mnogo let živi naj vitez Ivan!

Ivan (vstane s kupo v roki):

Veselje jasno vlada v Ivangradu,
ko gostov v njem je zbran sijajni zbor.
Pri vinu let ne štejemo življenja,
ne izprašujemo za rod in pleme,
ne prebrskavamo po tajnih mislih,
če gost jih sam ne nosi na jeziku.
Edina želja iz srca nam vstaja,
da časa bi še izgubila mera
vsakomur, ko gostuje v Ivangradu.
Radujem se in pijem vaše zdravje,
z menoj napija sestra vam Svetlana.

(Vsi vstanejo in pijo.)

Stromir:

Odkritosrčno govori junak!

Hodigost:

Tako pozdravlja goste poštenjak.

Miloslava:

Prijazna je beseda vam in gladka.

(Vsi posedajo.)

Kralj (pomoli kupo slugi, ki mu natoči; potem vstane):

Dobro je govoril gostoljub.
Dalje kroži vinska naj beseda;
mislim, da je zdaj na meni vrsta.

Tu stojim ko skala in napijam
zvestim, vdanim svojim deželanom,
ki so vredni kraljeve ljubezni,
ker se podlo jim izdajstvo gabi.
Na plevel, ki raste med pšenico,
zdaj ne mislim — naj ga vzame slana.
Poštenjakom v čast dvigujem kupo;
s kraljem pije, kdor spoštuje kralja.

(Izpije. Kraljevi spremljevalci se hrupno vzdignejo s klici „Živio kralj!“ Ivan in Stromir obsedita povsem mirno, Gorataj in Hodigost izlijeta vino, Svetlana gleda napeto v Ivana, Miloslava vstane in stopi nemirna za kralja. Nekaj časa molk.)

Kralj:

Kdor je zvest, dejal sem, pije s kraljem!
Kakšen veter piha v Ivangradu,
da so gluha vitezov ušesa,
kadar kraljev glas posluh veleva?

Miloslava:

Oče! Oče! Huda strast je v vinu;
v svoji žeji pil si ga je prenaglo.

Kralj:

Molči, ker te nisem vprašal!
Vi možje, ki tu sedite nemi,
razložite, kaj pomeni molk vaš.
Kralj zahteva zdaj odgovor.

Ivan (vstane):

Kralj Silogoj, če hočeš, pa poslušaj!
V tem gradu gospodar sem jaz edini
Ti pa nabrusil hude si besede,
da ranil z njimi duše bi poštene.
Modrost je trezna v našem resnem molku.

Silogoj:

Nezvestoba, neodkritosrčnost
z molkom se potuhnjenim odeva.
Ej, poznam vas, vitezi uporni!

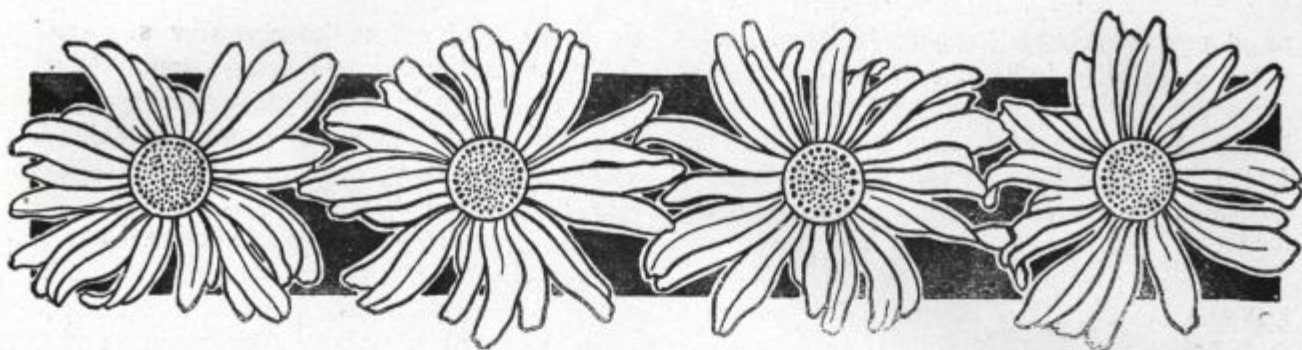
Miloslava:

Oče! Kam te vodi vinski duh hudobni?
Truden si; počivat te odpeljem. —

Silogoj:

Ne dotakni se me, ženska! —
Vi junaki, z lica krinko!
Menite li, da na mojem dvoru
in v kletih dovolj ni vinske kaplje?
V Ivangrad ne vodi mene žeja.
Vam v oči pogledati sem hotel
in povedati vam, da še vladam.

(Dalje prih.)

DR. KAREL HINTERLECHNER (DUNAJ):

IZ GEOLOGIJE.

DRUGI DEL.

Vse delo, ki ga ima geolog pri mapovanju kakega ozemlja, smemo v glavnem deliti v dva štadija. Osnova geoloških zemljevidov je preiskovalčevo delo v naravi. To je v svojem bistvu ambulantno opravilo. Strokovna preiskava vsega materiala z ozirom na razne podrobnosti je pa pridržana študiju v laboratoriju, v uradu; drugi štadij je bistveno ravnanje, ki ga opravimo doma, torej domače delo. Na papirju smemo ločiti obe fazi precej strogo, faktično pa sega druga v drugo vsaj do gotove meje.

Kar se tiče ambulantnega opravila, naj pripomnimo, da mora vsak mapujoči geolog popolnoma samostojno postopati, to se pravi: geologova glava je njegov svet. Knjig in podobnih pripomočkov ne more rabiti, ker jih ne more seboj nositi. Samo ob sebi se razume, da mora biti strokovno kar najbolj podkovan.

Mislím, da mi ni treba na tem mestu šele dokazovati, da je vsebina vse geologije neka posebna panoga znanstvenih izpoznanj. Pri geološkem mapovanju razkriva in zbira vsak posameznik sem spadajoča izpoznanja; po njegovem delu se izpopolnjuje torej znanost. Zato je tudi samo zase umstveno, znanstveno. Vsako mehansko ali šablonsko postopanje je zato a priori izključeno. Naravna posledica tega pa je dalje, da ni nikomur mogoče podati kako navodilo, po katerem bi se dalo postopati vsaki pot. Kdor bi pričakoval kaj takega od teh vrstic, se vrlo moti. Naš namen je tu, pojasniti le princip, po ka-

terem se ravnamo pri tem delu; podobno kakor se more očrtati približno v glavnih potezah v knjigi, kako naj človek živi in občuje z ljudmi, ne da bi sploh kdo mogel podati navodila, kako naj postopa vsak posameznik v vsakem posameznem slučaju.

Delo v naravi.

I.

GEOLOGOVA OPREMA PRI KARTOGRAFSKEM DELU V NARAVI.

Med najpotrebnejše priprave spada vsekakor kladivo. S tem razbije ali vsaj odkruši od velikih skal itd. preiskovalec nekaj materiala, da vidi, kakšna je snov v svežem prelomu. Brez novega preloma naj si zlasti nestrokovnjak vedno premisli izreči kako dijagnozo! Nikoli se človek lažje ne zmoti, kakor če ima le prepe-relo snov pred seboj.

Da mora biti kladivo kar najbolj mogoče trdo, ne da je krhko, se ume pač samo po sebi. Ročaj naj je približno 40 cm. dolg in sicer iz lesa drobnice ali divje hruške. Kjer držimo kladivišče, je kladivo najtanjše, na nasprotnem koncu, kjer je pritrjeno železo, pa najdebelejše. Vsak geolog po poklicu ima par rezervnih kladiv na potovanju seboj; včasih jih pa rabi celo na eni sami turi po dve: večje in manjše kladivo.

Priporočiti je, da imamo par malih dlet seboj, da izklešemo okamenine in minerale iz skal in peči, ki jih iz kateregakoli vzroka morda

ne moremo obdelavati s samim kladivom. Enako važen kot kladivo je kompas. Služi nam v več namenov: z njim se orijentujemo in določamo, v katero stran plasti visé, oziroma v katero tekó (glej I. del str. 383.). Da ga moremo rabiti z uspehom, ne sme biti premajhen. Krog z znano delitvijo v 360 stopinj itd. naj ima vsaj 6 cm. dolg premer; zato tudi ne sme biti magnetna igla mnogo krajša. Ves kompas naj je vdelan v malo štirioglasto desko; krije naj ga pa okrogla steklena ploščica. Vse to je zavarovano še po leseni deski, ki služi kot pokrov; lesena dela sta združena po dveh pantih, da dobi vsa priprava obliko male kasete. Panta ležita ob severni kompasovi strani. Odprt kompas naj meri z ozirom na svojo južno-severno smer približno 2 dm., z ozirom na vzhodno-zapadno pa 1 dm. Zaprt je torej približno 1 dm.² velik; debelost naj ne prekaša 1,5 cm., da nam stvar ni preveč na poti v žepu.

Od navadnih kompasov se razlikujejo geološki bistveno po tem, da imajo vzhodno stran zaznamenovano na levi torej na oni strani, kjer je pri navadnih začrtan zapad in obratno. Geološki kompas ima torej zarisano ob zgornjem robu sever, ob spodnjem jug, ob desnem zapad in ob levem vzhod. Zakaj tako, naj pojasnimo malo obširneje, ker bi zanimalo to lahko tudi širše kroge; zlasti morda naše turiste.

Položimo geološki kompas na mizo tako, da kaže modri konec igle magnetnice natančno proti kompasovemu severnemu znaku, torej tudi proti faktušnemu severu. Na nasprotni strani je seveda jug. Faktušni vzhod je dalje na naši desni, zapad pa na levi strani. Te smeri si zaznamujmo primerno nepremično na mizi poleg kompasa ter postopajmo s to risbo takole. Začrtajmo si v tej severnici (Windrose) točko, ki leži n. pr. severo-vzhodno od njenega središča. Za trenotek abstrahujmo dalje od tega, da nam je sploh že znana 1. absolutna lega severova in vsled tega 2. tudi lega te točke same zase. Vprašanje in naša naloga naj je, da določimo sigurno in kar najhitreje lego omenjene točke z ozirom na meridian, kar je tudi isto, če vprašamo, kje je ta točka z ozirom na naše stališče? Da določimo lego omenjene točke, je treba le položiti daljši rob odprtega kompasa, torej severo-južno smer, tako da ležite točka in središče severnice ob istem severo-južnem robu. Magnetna igla kaže namreč vedno proti faktušnemu severu; ker smo kompas zasukali,

ne kaže sedaj več na kompasov severni znak, marveč v njegovo levo stran. Na tej strani pa ima geološki kompas — v nasprotju z navadnim, kakor omenjeno — znak za vzhod. Ako počakamo v zgornjem slučaju, da se igla vmiri, nam ovaja popolnoma precizno lego zgoraj navedene točke kot severo-vzhodno. Vsa določila se izvrše torej tem potom docela, dejal bi, mehansko in vsaka zmota je popolnoma izključena, kar pri navadnih kompasih ne velja vedno; poslednje zlasti tedaj ne, če opazovalec ni dovolj spreten, kar ravno ni vsakogar lastnost.

Kako rabljivi so geološki kompasji za turista, naj pojasnimo na sledečem. Recimo, da je zablodil. Orijetirati se ne more niti s pomočjo zemljevida hitro ter zanesljivo in sicer v kljub temu, da morda izpozna kak vrh v okolici. To se pripeti človeku prav lahko na pr. v gozdu. Ako ima kompas z zamenjanima znakoma za vzhod in zapad, mu ni treba drugega kakor položiti (držati) daljši rob odprtega kompasa natančno v smeri na dotični (znani) vrh. Modri konec igle pokaže takoj neposredno, kje je znani vrh z ozirom na turistovo stališče; drugi — navadno beli — konec igle pa pove, kje je turist z ozirom na znani vrh. Če leži kompas docela pravilno, dalje vodoravno, in ako se je igla popolnoma vmirila, se da določiti tem potom vsaka smer čisto avtomatsko-mehanično, ter zelo podrobno in natančno, ker se absolutno ni mogoče zmotiti.

Nekateri geološki kompasji imajo poleg delitve vsega kroga v 360° še delitev „na 24 ur“, kar se zaznamuje v pismu latinsko takole. Vzhodni strani pravimo „hora 6“, južni „h. 12“ zapadni „h. 18“, severni „h. 24“; vmes leže še vse ostale „horae“. „Hora 6“ je v kompasu, kjer je zaznamenovani, ne faktušni vzhod, isto velja za „h. 18“ z ozirom na zapad. — To je še stara delitev.

Geološkim kompasom je dodejan vedno klinometer. Ta sestojata iz nihala, ki se suče okoli oporišča magnetne igle, in iz polkroga. Poslednji je razdeljen v desno in levo polovico, vsaka záse je razdeljena v 90°. Točko 0° imata oba kvadranta skupno in sicer pri kompasovem znaku za vzhod ali zapad.

S tem, da določimo s kompasom, kam visi ali celo le kam teče kaka plast, nismo namreč še določili vsega, kar mora vedeti geolog o kakšni plasti, ki jo naj kartografsko označi. Treba nam je še vedeti kot, ki ga tvori dotična plast s horizontalno ravnico, kakor bomo pozneje spoznali. V ta namen položimo (ali držimo v

roki) odprti kompas tako vertikalno, da je daljši rob vzporeden oni smeri, v katero visi dotična plast.

Razen doslej navedenih in nekoliko obširneje opisanih priprav rabi geolog lupo, ki povečava linearno 2—3krat, in malo stekleničico s solno kislino, da je v stanu se prepričati o naravi nekaterih snovi (karbonati) že na licu mesta. Dalje aneroid, žepni termometer, števec korakov in fotografski aparat (format za plošče 9×12 , za filme pa $8 \times 10\frac{1}{2}$ cm).

Prilичno se rabi eventualno (žepno) šestilo. Brez primernega (žepnega) nožiča naj geolog tudi ne gre nikoli na pot. Pisec teh vrstic ima poleg tega še malo pilico vedno pri rokah. Svinčnik mora biti namreč pogosto poostren kot igla, in v to mi služi pilica po izkušnji izvrstno. Za transport nabranega kamenenega materiala in okamenin potrebuje dalje geolog nahrbtnik ali kaj podobnega. Poleg tega pa rabi neobhodno papirja, da vsak kos posebej zavije. Sicer se drgne kos ob kos in tako poškoduje. Posebno fin material je priporočljivo v mah zaviti med potom in doma preložiti v steklene cevke, ki so zamašene ob koncih z bombaževino. Včasih zadostujejo tudi male škatljice. Svedre uporablja geolog razmeroma mnogo redkeje, kakor se navadno misli.

Nujno potrebno je dalje razno pisalno in risarsko orodje. Črnih svinčnikov je najbolje imeti več pri sebi; 2 precej trda (eden od teh za rezervo) za risanje in vpisavanje v zemljevide in 1 mehkejši svinčnik za vpisavanje beležk v beležnico itd. Tudi barvastih (pastelnih) pisal se poslužuje pisec teh vrstic z najboljšim uspehom.

Nekaj podrobnosti naj omenim na tem mestu le še o dnevniku, za kar ne bo pozneje nič več take prilike.

Najbolje je, da ga sestavimo takoj, ko prišpemo s ture domu. Dnevnik naj bo tako urejen, da je mogoče vsakomur, torej ne le njegovemu spisovatelju, rabiti ga, ako se ve, v katerem letu se je pečal kdo z dotično snovjo, kar je na pr-

za dela geološkega drž. zavoda dognati mogoče z ozirom na vsakega posameznika temeljem uradnih letnih poročil. Dalje naj bo dnevnik kar najbolj točen: bolje več nego premalo. Površnost se vedno maščuje nad dotičnim samim, ki je bil malomaren pri tem delu.

V podrobnostih so pač v teh ozirih razlike, ki zavisé deloma od snovi, deloma od okusa in manir geologovih. Predpisov tu ni; mogoči so le nasveti. Jaz rabim na pr. eno in isto knjigo za več let skupaj. Leto se vrsti za letom; drugo je od drugega strogo in vidno predeljeno. Kadar je vsakoletno delo zaključeno, sestavim na naslovnem listu dotičnega leta časovno urejene vse one kraje skupaj, kjer sem nekaj časa stanoval. Če odprem knjigo sicer kje, imam povsodi in vedno v desnem, zgornjem vogalu zapisano letnico in ime kraja, kjer sem stanoval, ko sem izvršil dotične ture, ki so na dotičnih dveh straneh. Vsako stran imam predeljeno v dve partiji; v manjšo levo in večjo desno „polovico“. V levi predal vpisujem dan, mesec in eventualno sem li napravil dotično turo dopoldne (d. p.) ali popoldne (p. p.). Vsednevnih tur, ki so prav za prav običajne, ne označujem sploh nič podrobneje. V levem predalu navajam dalje čim najpopolnejše vse točke, ki sem jih pasiral, in to imenoma ali s številkami njih absolutne (nadmorske) višine. Razume se, da je dan od dneva strogo ločen.

Vse to je vrlo dolgočasno, a neobhodno potrebno delo z ozirom na orijentacijo pri poznejšem domačem delu. Geolog po poklicu ima vedno opraviti s toliko množico snovi, da se ne sme ni trenotek zanesti samo na svoj spomin.

Zelo priporočljivo je končno, da prevlečemo vsa svoja znamenja v zemljevidu, takoj ko pridemo s pota, s tušem in sicer rabimo za razne dneve razne barve. Tuš se ne izmaže; tudi potni prsti, megla in dež mu ne škodijo. Po raznih barvah pa ločimo hitreje razne ture pozneje, da ne izgubimo pri delu doma toliko časa.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Kersnik Janko: Zbrani spisi. Zvezek V. sešitek II. Kritike. — Komentar. Uredil dr. Iv. Prijatelj. V Ljubljani, 1909. Založil L. Schwentner. Broš. 1.50 K, po pošti 1.60 K. Pokojni Janko Kersnik je bil tudi kritik in estetik, ki je znal mirno, stvarno in temeljito razpravljati in tudi elegantno polemizirati. Kako lahko in duhovito je odpravil Mahničeve pogovore „Dvanajst večerov“! Nikjer osebno, nikjer surov, brutalen, toda vseskozi prepričevalen in takten. Mahničovo farizejstvo in zelotstvo je odklonil Kersnik z elegantno kretjno evropski izobraženega inteligenta, brez razburjenja in brez hruljenja. „Stališče, ki si ga želi dr. Mahnič v svetovnem leposlovju, še nikdar ni bilo odločevalno in nikdar ne bode, zakaj velika republika duhov, ki se klanja v svojih delih zakonom lepega in pravega, ne vprašuje po nikaki modroslovski dogmi, in danes morda bolj kakor kdaj prej veljajo o umetniku besede velikega Götheja, ki jih polaga na skalo priklenjenemu Prometeju na jezik, namenjene silnemu Zenu...“ Tako izraža Kersnik svoj književni umetniški program, ki ga je vršil pošteno. Zanimiva je njegova izpoved o modernem slovstvu v Slovincih: „V zadovoljstvo se nam vidi, da vlada v vsem modernem leposlovju in tudi v našem nekov krepak realizmičen veter, ki pa nosi, in to gotovo v nas Slovincih — s seboj še vedno lehkosanjavo meglo zdravega idealizma.“ Izvrstno je označil Kersnik naše časopisne razmere: „Nekateri imenitni Slovinci so čudni možje — večni laudatores temporis acti: Ko je Stritar izdaval svoj list, so vzdihovali po pokojnem Janičevem „Glasniku“, zdaj, ko izhaja „Lj. Zvon“, toži se jim po „Kresu“ in dunajskem „Zvonu“. Toda vse te tožbe se nam zde farizejske, zakaj izhajajo od ljudi, ki jim niti na „Glasniku“, niti na „Zvonu“, niti na „Kresu“, niti na „Ljublj. Zvonu“ ni bilo nikdar ničesar ležeče, kateri nikoli niso podpirali nobenega teh listov.“ Da, da, tudi naš „Slovan“ bi mogel ponavljati te Kersnikove resnične besede. — Izvrstno kritiko je napisal Kersnik o romanu „Beatin dnevnik“ Lujize Pesjakove ter o zopni solzavoidealistični literaturi v Slovincih. Tudi tu se izreka Kersnik za zdravi realizem v leposlovju. Negativna kritika Funtkovega „Godca“ pa je vzorec, kako se izraža takten kritik očiščenega okusa. V vvodu študije o A. Aškerčevi knjigi „Balade in romance“ je pisal Kersnik: „... ne bomo se (namreč uredniki Lj. Zvona) spuščali v ono nižavo grdega osebnega „prekljanja“, ki znači „politično“ in na eni strani tudi „literarno“ delo zadnjih mesecev. „Noblesse oblige“ je bilo dosedaj geslo, in to geslo nam ostani tudi dalje sveto! Zal, da se po Kersnikovi smrti to geslo marsikje in marsikdaj pozablja! — Ta Kersnikova študija je še danes vzorna ter kaže njenega pisatelja kot globokega misleca. Kar piše Kersnik o „teoriji krasnoslovja in umetnosti“, o fanatizmu, bogotajstvu in o pojmu poezije, je povedano kratko, točno in še danes neoporečno. Kersnikova sodba o Aškerčevi epiki ostane vzlic vsem strujam in „štimungam“ za vse čase pravilna: „Kje tiči Aškerčeva moč?“ — piše Kersnik. „Mi bi dejali: v njega izredni, v Slovincih dosedaj nedoseženi plastiki in v zdravem realizmu, da, zdravem — in to ponavljamo in povdarjamo...“ Kdor količkaj zasleduje proizvode današnje svetovne knji-

ževnosti, mora priznati, da prevladuje povsod neko bolesto težnje, biti kolikor moči izviren, originalen, in v ta namen so tudi vsi pomoči dobri. To težnje v originalnosti pa rojeva kot neizogibno posledico izsrednost, ekscentričnost, in to je prvo znamenje vseh modernih književnih del... Fantazija, ta prelepa hči Zenova, sama boleha, izgubila je ljubčka svojega — ideal... postarala se je in kot histerična devica služi sedaj svojim razvadam in ugajajo ji svoje posebnosti! Ali ta bolezen je prava pravcata „epidemija“, ki se je prijela tudi najvišjih duhov... Kako dobro de torej človeku, ako zasledi proizvod, kateremu omenjeno znamenje časa še ni vtisnjeno, niti ne še napečaten; in koliko bolj se mu ogreva okrog srca, ako si sme čitatelj reči, da je to vzraslo na njega domačih tleh. In takisto se nam je godilo ob Aškerčevi knjizici... Četrto desetletje nam je porodilo Prešerna, peto Levstika, šesto Jenka, sedmo Stritarja, meja osmega in devetega Gregorčiča, in danes smemo pristaviti: na meji devetega in desetega desetletja nam je postavljen zopet nov kamen, novo znamenje na poti našega razvoja v Antonu Aškercu...“ In vedno zopet se vrača Kersnik k definiranju zdravega realizma, ki mu je bil v umetnosti ideal. „Z Aškerčevo knjigo je naša epika trdno, oblastno in zmagovito krenila na pravo pot. Slikati, opisovati vse, kakršno je vse v resnici, a vendar opisovati to in ono tako in v takem vzporedju in v taki zvezi, da mora vzbujati estetično zadoščenje, hrepenenje po nečem nedosežnem — skratka, da mora ustvarjati ideal v gledavcu, v čitatelju samem: torej ne golo življenje — golo resnico samo, ampak golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma...“ Mogli bi navajati še dolgo vrsto zanimivih estetskih izpovedi Kersnikovih, veljavnih še danes in za vse čase. A zadoščajo naj ti, da opozorimo na vrednost teh kritik, ki jim mora naše slovstvo postaviti ob bok malo enakih. Saj je naša literarna in umetniška kritika, žalibog, resnično najbolj zanemarjena književna stroka, lahko miselno, puhlo, plehko in z nečuveno aroganco izvajan posel površnih, v nikakšnem oziru vsaj zadostno izobrazbenih „skribentov“, ki jim je „noblesse oblige“ neznan pojem. Na nobeni lehi slovenske umetniške njive ne poganja toliko plevela in osata, kakor na lehi naše kritike. Od kritika zahtevamo najpopolnejše stvarne, strokovne izobrazbe, najfinejšega okusa, najrazsežnejšega obzorja ter temeljitega poznanje absolutnih in tudi relativnih umetniških zahtev. A kdo piše umetniške kritike v Slovincih? Večinoma suhoparni pikolovci, čmerikavi slovničarji, zanikarno površni žurnalisti in mladiči, ki se niso s svojim obzorjem dokopali niti do zrelostnega izpita ter še niso pogledali preko plota naše domovine. Docela pogrešno je mnenje, da more vsakdo, ki je napisal par lirskih pesnic ali par novelic, biti tudi že kritik. Za kritika zahtevamo širše in globlje izobrazbe, kakor od ustvarjajočega umetnika, zakaj kritik bodi umetniku tudi sodnik in vodnik ter občinstvu učitelj in svetovalec. „Kaj je poezija?“ vprašuje Kersnik ter odgovarja: „Poezija je lepo jezikovno tvorjenje, upodabljanje lepih, estetičnih misli in čustev.“ A kaj je kritika? Mislimo, da smo definicijo prave kritike, ki je v Slovincih toli pogrešamo, obrazložili že zgoraj. Za danes resnično veljajo besede Zofke Jelovškove, da so naši kritiki „za 50% pedagoškiji, gramatikalniji i kratkovidnejji nego po drugom božjem

svijetu. Oni će o jednoj tiskarskoj pogreški napisati pol stranice, a o idejnom sadržaju knjige dva retka...² Drugo polovico II. sešitka V. zvezka Kersnikovih zbranih spisov tvori dr. Prijatelja temeljiti in velezanimivi, za slovensko kulturo, zlasti literarno in politično zgodovino, jako važni „Komentar“. Tu je razkrinkan marsikak pseudouim, razložen marsikak dogodek, pojasnjen mnogoteri dovtip in sršen v Kersnikovih in drugih spisih ter je razkrito zakulisno delovanje tega in onega moža, ki je stal nekdanj v središču literarnega ali političnega življenja Slovencev. Dr. Prijatelj je opravil svoj „Komentar“ z veliko skrbnostjo, zato smo mu dolžni hvalo in priznanje. Naslednji, VI. zvezek prinese Kersnikovo biografijo ter se ž njo vse delo zaključuje. Tako dobimo popolno izdajo Kersnikovih spisov poprej kakor Jurčičevo, ki jo čakamo že desetletja zaključka.

K.

GLEDALIŠČE.

Novo gledališče v Moskvi. Moskva, središče ruske gledališčne umetnosti, je imelo že doslej troje odličnih gledališč, ki so obračala nase pozornost ne le ruskega, nego tudi tujega sveta: Umetniško gledališče, Malo gledališče in Imperatorsko opero. Prvo so ustanovili pokojni ruski pisatelj Anton P. Čehov, igralec Stanislavski in pisatelj V. Dančenko. To gledališče je povsem moderno, realistično, psihološko. Malo gledališče je osnoval v šestdesetih letih minulega veka A. N. Ostrovskij. Ta zavod stremi za vzorno tehniko igre, za zunanjo dovršenost kreacij in za efektnostjo stilizovavega glumljenja. Imperatorska opera goji predvsem rusko opero, a tudi moderni repertoire. Zdaj pa se je ustanovilo v Moskvi še četrto gledališče, ki se zove „Teater Nezlobina“. Podjetnik je inteligenčen bogataš, ki pozna sredstva in naloge modernega gledališča. Založil je svoje gledališče s kapitalom in krasnimi dekoracijami. Gledališče so otvorili z novo dramo E. Čirikova „Koldunja“, ki kaže ljudsko praznoverje (sujeverje), glupost in temo ljudskega uma, nekako slično Tolstega dramu „Moč teme“, a baje brez poezije. Čirikov, avtor drame „Židje“ in novelist, pozna dobro psihologijo in izgubljeno življenje malomeščanstva, njegovo sveto nezadovoljstvo in vse klice uporniške duše. No, Čirikov s svojo dramo ni dosegel uspeha, dasi so igralci baje v polni meri storili svojo dolžnost. Prisotni so bili ugledni predstavljatelji leposlovja in gledališčne umetnosti.

Slovensko gledališče. — Gospod V. F. Jelenc je spisal petdejanjo „Erazem Predjamski“. Snov je povzel po zgodovinskem dogodku, ki je splošno vsaj površno znan in tudi že obdelan po vzorcu iz mladih let znanih povesti kakor so n. pr. „Robinzon“, „Jama na Dobrušo“, „Baron Ravbar“ in „Princ Evgen“. Dejanja se končujejo vsa s kolikor mogoče vplivnimi efekti, včasih streljajo oblegalci, da je človek fasciniran od same smrtne nevarnosti, drugič se zgrudi junak in zvali preko stopnic, tretjič se zvrne dvorni dostojanstvenik s prebodenimi prsi. Vse je polno tiste srednjeveške tragike, ki se zdi človeku zelo grozna, a je pri vsem tem nazadnje za nas vendar samo pravljica. Za ljudske predstave si lasti drama vse potrebne pravice. Žal, da je ostal pisatelj preveč zunaj dejanja, da svojih — preštevilnih — oseb ni psihološki poglobil in da ni dogodkov krepkeje motiviral. Mogel bi bil dati vsej igri tudi širše in zanimivo ozadje ter zlasti Erazmu dati več aktivnosti. Pri obkrožni vpriporitvi ni hotelo biti navdušenja in aplav-

* „Savremenik“, god. V. broj 2. str. 102: „Slovenske knjige i pisci.“

diranja ne konca, ne kraja. — Gospodu Jelencu želimo, da bi se nam kmalu pokazal od druge strani in iz drugačne atmosfere! — Gospod Nučič si je izbral naslovno vlogo te drame kot slavnostni jubilej svojega desetletnega delovanja pri ljubljanskem gledališču. Da se je tega večera udeležilo polnoštevilno občinstvo, in da je žel ljubljani jubitant mnogo slave in priznanja, ni treba naglašati, ker je samoobsebi umevno. Igral je živahno. Grajska gospodična Magda je našla hvaležno interpretinjo v gdč. Kandlerjevi, ki si lasti mnogo vrlin, pa tudi to slabost, da zajde v svoji tragiki tuintam predaleč, namreč v dolgčas in da napravi iz vsake priprostejše ženske preveč okorno kmetiško nerodo. Torej ne pretiravati!

Operno osobje je pelo po večletnem odmoru Puccinijevo opero „Tosca“. Dejanje je rafinirano izpeljano, a mestoma zaide v brutalno tragiko. Prizori v prvem dejanju so jako mični in psihološko zanimivi, cerkveni zbor ob njegovem koncu je silovito močen in vpliven, sklep drugega in tretjega dejanja tudi ne izgrešita svojega namena. Godba sama na sebi je Puccinijeva, originalna, globoka, dojmpljiva; vendar bi jo omenil med njegovimi operami („Wily“, „Boheme“, „Madame Lescant“, „Tosca“ in „Madame Butterfly“) za „Bohemo“ in „Butterfly“. Ne kaže toliko iznajdljivosti v melodiki in tudi ne v obdelavi instrumentacije. Krasna je v III. dejanju, zlasti v začetku. Kajpada je poleg vsega ta godba Puccinijeva in vseskozi mojstrska. Gospa Nordgartova, ki je pela naslovno vlogo, je svojemu pevskeemu partu povsem zadovoljila in bila v prvem dejanju jako ljubka in resnična Italijanka. V igralskem oziru je zadoščala. Želeli bi si še več temperamenta, zlasti v II. dejanju. Gospod tenorist Fiala je bil prav dober v igri in petju in enako gospod baritonist Vulaković. Te vrste ljudje, kakor od njega kreirani policijski šef, samosvoji in trmasti nasilneži, se mu posebno podajo. Njegov glas bolj ugaja v srednji legi kakor v višini. Tudi ostale vloge so bile v dobrih rokah. Uprizoritev je bila lepa. Konstatiramo, da je bila „Tosca“ za naše gledališče že repriza, a v dunajski dvorni operi šele te dni noviteta.

Zadnje čase so igrali dvakrat veseloigro „Sebastian, knez georgijski“, ki jo bodo dali kmalu nato tudi na Dunaju. Publiki je vidno jako ugajala, ker ima v sebi dovolj satire, mnogo frapatnega v razvoju dogodkov ter izvrstno risane značaje. Ta novodobni, suhi angleški humor je duhovitejši od dunajskega in francoskega. Zato izpodriva vse druge. G. Nučič, v glavni vlogi, ga Bukšekova, v vlogi surovodomišljave bogatinke in gdč. Kandlerjeva kot elegantna lady so zelo ugajali.

Med stvarmi, ki so se ponavljale, je prišla tudi na vrsto Eysterjeva opereta „Umetniška kri“. Letos so si že enkrat igralci za izpremembo in poizkušnjo nekoliko zamenili vloge in storili tako tudi to pot. Žal, da se je gibal vsa predstava v jako slabem miljeju. Pretiravanja je bilo preveč.

V nedeljo (23. januarja t. l.) so igrali komedijo poljske pisateljice Zapolske „Morala gospe Dulske“. Ta Duiska, ki ima sredi nas tudi precej sestr in bratov, ima čisto svojo moralo. Da je njen mož ničla pri hiši, to je že zdavnaj dosegla. Gospodari torej sama po posebnem registru svoje vesti. Zjutraj je prva na nogah, zvečer zadnja v postelji. Gospej, ki stanuje v prvem nadstropju njene hiše in se je zastrupila zavoljo moževe nezvestobe, odpove stanovanje, ker je bil ta dogodek, da se je hotela tako končati in da je prišel ponjo rešilni voz, silovit škandal za njeno gospodarstvo. Javno vlačugo, ki stanuje v prvem nadstropju, pusti v miru, ker se avtomobili in kočije, ki prihajajo z lahkoživci ponjo, ne ustavljajo pred njeno hišo, am-

pak malo niže dolí pred sosednjo. Njen sin, ki je tudi tak lahkoživec, ji dela velike preglavice, ker se boji, da bi se nalezal po raznih nočnih zabavaliških kakšnih kužnih boleznih. Dekla Hanka hoče stran, ker ji ravno ta gospod sin Zbiško, ki pa je v splošnem simpatičen, moderen fant, ne da nikjer miru. In tudi omožena stričnica pride, opazi nekaj takega in svetuje, da bi iz previdnosti odslovili Hanko. Ali gospa Dulška je mnenja, da ni to nič hudega. Da bi bil sin rajši doma, pa ne pusti Hanke iz službe! V drugem dejanju se izkažejo posledice tega njenega ukrepa. Hanka je v blagoslovljenem stanju, Zbiško se jezi, Dulška jo zmerja z vlačugo in koristolovko, gospodar se prvič in zadnjič oglasi in izpove: „Hudič naj vzame vse skupaj!“ Zbiško sicer čuti v sebi čas, ko postane tudi on „eden Dulških“ in enkrat prej tudi o tem razlaga: „Pridejo še dnevi“ — tako nekako obeta — „ko ne bo moj obraz več blede in zelen in ne bom jaz več „izdelan“, ampak v lice okrogel in rdeč, pa debel, trebušast, masten — a takrat bom tak filister kakor vsa rodbina Dulških.“ — Ali zaenkrat se še to ni zgodilo in zato se odloči in izpove, da poroči dekle Hanko. Za ženo jo vzame, pa konec besed! Vse je navskriž, drugo dejanje je končano. No, v tretjem dejanju se že oglašajo Zbišku morala Dulških. Stričnica pride, pa ga čisto pogovori. Ne oženi se, pusti Hanko kakor izprideno jabolko brez brige samo sebi, pa pije in ponočuje dalje. Hanki ni do njega, alimente zahteva in gospa Dulška jih plača na svojo poglavitno nesrečo. Tisoč kron mora odšteti in pri moževih cigarah prične hraniti. Dekla odide s svojo botro in vsega je konec. Vmes nastopati tudi dve hčerki. Prva tiha in samostanska, druga razuzdana in malopridna. Karakterizacija Dulške, Zbiška in obeh hčerk je izvrstna. Prvo dejanje je najboljše, drugo spočetka nekoliko popušča, a se naenkrat razživi in povzpne do frapantnega sklepnege efekta. Tretje precej splahne, vendar ostane nato komedijo prijeten spomin. Igre te vrste se navadno in lahko dobro igrajo. Pravi igralec je le takrat revež, kadar ima posla z osebami, ki so v življenju nemogoče. Tukaj je vse tako, kakor bi resnično živelo. Gospa Bukšekova, gospod Nučič in vsi drugi po vrsti so bili dobri in na mestu. In ob koncu mislimo še tole: Tako naravno živahne stvari, kakor je ta komedija, bi utegnile morda zbuditi pri občinstvu tisto ljubezen in zanimanje za dramo, ki se ga pri nas v zadnjem času popolnoma pogreša. No, nihi umotvori svetovne slave, dasi dobro igrani, ne vlečejo več:

G. Etbin Kristan piše: V soboto 29. januarja je bil v gledališču nenavaden dogodek. Pokazalo se je dvoje del svetovnoznanih in po pravici upoštevanih pisateljev: Maeterlinka (izgovarjaj Materlink) in Björnsona. Prvi je prišel na oder s svojim mističnim dramoletom „Vsiljenec“ (Prav se je omenjalo, da bi se slovensko moralo reči „Vsiljenka“.) Materlink je bil vsaj do svoje „Monna Vanna“ eden glavnih zastopnikov misticizma in „Vsiljenec“ je pravi vzgled njegove manire... Materlinkova kompozicija je krasna, vendar nas ta mistika prav preveč spominja na vraže in ne vemo, če more koga prepričati. Igralo se je v celoti dobro; gosp. Nučič je uprizoril iz borno preobčutnega slepca. Sicer je predstava trpela, ker med občinstvom ni bilo tiste pozornosti, ki je za take intimne reči neizogibna. — „Preko moči“ (prvi del). Björnson je pisatelj, ki stoji nedvomno na višavah umetnosti in je globok mislec, „Preko moči“ pa je epohalno delo, ki si je pridobilo brezpogojno priznanje v najresnejših krogih. Te slave tudi noben kratkoviden kritičar v Ljubljani ne bo

uničil; če pa hoče kdo osmešiti samega sebe, mu je seveda prosto. Le to bi omenili, da naloga kritike ni, tekati za površnostjo občinstva, ampak graditi mostove med njim in pravo umetnostjo. Zlasti je pa tista stereotipna fraza: „Premalo dejanja“ že strašno trapasta. V dušah se vrši več dramatičnega dejanja kakor z bodali, strupom, stolovi i. t. d. Z uprizoritvijo smo bili le deloma zadovoljni. G. Borštnik, ki je gostoval kot Sang, očitno ni bil disponiran in ni dosegel tistega vrhunca moči, brez katerega ostane Sang medla figura. Dobra sta bila g. Nučič in gdčna. Wintrova; gdčna. Kandlerjeva je storila, kar je mogla, a uloga se ji ne prilega prav. Omeniti moramo g. Skrbinška ki je dobro pogodil dvomečega pastora; proti koncu bi bilo še nekoliko več akcentuiranja koristilo. Tudi g. Danilo je lepo karakteriziral svojega pastora. G. Verovšek bi bil lahko kazal več dostojanstva, gdu. Gromu je nekoliko primanjkovalo močnatosti. Na koncu bi bil moral triumf doseči vrhunec in režija bi morala v ta namen storiti mnogo več: množica bi morala biti na odru, aleluja bi morala doneti na vso moč v silnem, zmagoslavnem akordu in to v najvišjo ekstazo, ko pride smrt kakor strela iz jasnega. V resnici je bil finale skoraj klavern. Več ljubezni bi bilo treba za resno dramo. (Te graje pa ne zasluži režiser, ki je

JOŽICA HADRBOIČEVA.

storil v polni meri svojo dolžnost. „Klavrnege finala“ je bil kriv edino le tisti del opernega zbora, ki je režiserju utekel pred zaključkom drame, češ da je štatanje v dramu nepotrebno. Ravnateljstvo gledališča si za vbodoče poišče radikalno remedium ter nauči tudi vse člene zbora — discipline!

Urednik.

Dne 15. februarja t. l. je imela marljiva in priljubljena operetna subreta gdč. Jožica Hadrboičeva svoj častni večer. Uprizorili so Lehárjevo opereto „Piskrovezec“. Več o tej umetnici in o operetni noviteti prihodnjič.

NAŠE SLIKE.

Crnčič M. Cl.: Trg v Dubrovniku. (Umetniška priloga.) Nocturno iz zibelke jugoslovanske literature. Ponoči ob 1. je in blede mesec razsvetljuje trg z rektorsko palačo in s katedralo. Stara slava, v kateri se sveti ime pesnika Gundulića kakor bleščeča zvezda na nebu, je ostala Dubrovniku še dandanes, ko so že pozabljeni davni časi nekdanje obmorske trdnjave in rezidence Marmona. — Jendrasik J.: Dovršeno je. Ljubezen je umrla, in mlado dekle čita poslednja njegova pisma v zavesti, da je vse končano. — Valič Rudolf: Ulica v Zadru. Tipična ulica iz dalmatinskega mesta. — Robert Frangeš: Atlet. Vzor modernega kiparskega umotvora. — Gdč. Jožica Hadrboičeva v ulogi Alice v Fallovi „Dolarski princesi“.